

LAUREA

Elatusavun määräytyminen

Lundberg, Vesa

Vainio-Kaila, Simo

2009 Hyvinkää

Vesa Lundberg, Simo Vainio-Kaila

Elatusavun määräytyminen

Vuosi 2009 Sivumäärä 45

Opinnäytetyö on tutkielmatyyppinen ja aihe on lähtöisin työelämästä esiin tulleista ongelmista. Aiheenamme on käsitellä elatusapua ja siihen liittyviä ongelmia. Lapsen elatusavusta säädetään useissa laeissa ja asetuksissa, mutta tarkkoja laskentaperusteita tai yksityiskohtaisia ohjeita lapsen elatuksen arvioimiseksi ja laskemiseksi ei ole. Käytännössä elatussopimuksen vahvistaminen on ollut tuomioistuimen ja sosiaalitoimen oman harkintavallan varassa ja laskennassa on käytetty apuna erilaisia laskentakaavoja. Tämän vuoksi elatussopimuksissa esiintyy eroavaisuuksia eri paikkakuntien ja jopa saman viraston eri virkailijoiden keskuudessa.

Oikeusministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö asettivat työryhmän selvittämään elatusavun arvioimisperusteita. Työryhmämietintö ”lapsen elatusavun suuruuden arvioiminen” (2006:10) valmistui 31.5.2006. Opinnäytetyön tarkoituksena on avata elatusapuun liittyviä määräytymisperusteita lakien, työryhmämietinnön ja oikeuskirjallisuuden avulla ja tuoda esiin elatusapuun liittyviä erikoistapauksia tulkitsemalla oikeustapauksia sekä selvittää asioita case-esimerkkien avulla.

Opinnäytetyön tarkoituksena ei ole uudistaa tai käsitellä varsinaisia laskentakaavoja, vaan tutkia niitä asioita, jotka vaikuttavat elatusavun määrään elatusapua arvioitaessa. Opinnäytetyö keskittyy vain Suomen tilanteeseen, vaikkakin arviointiperusteet ovat samankaltaisia muissa pohjoismaissa.

Kirjoittajat ovat työskennelleet elatusapuasioiden parissa työharjoittelujakson aikana asianajo- sekä oikeusaputoimistoissa. Harjoittelujakson aikana molemmille on tullut selväksi, ettei tavallista tilannetta elatusapua arvioitaessa ole, vaan jokainen tapaus on erilainen.

Keskeisimpinä lähteinä työssä on käytetty lakeja ja säädöksiä, alan kirjallisuutta, sekä työryhmämietintöä, ja alalla työskentelevien ihmisten haastatteluja.

Lapsella on oikeus riittävään elatukseen, vanhemmat huolehtivat siitä yleensä vapaaehtoisesti. Jos perhe hajaana, esimerkiksi avioeron myötä, lapsen elatus toteutetaan vanhempien kesken sovituilla tavalla. Mikäli sopimukseen ei vapaaehtoisesti päästä, voidaan tilanteessa pyytää apua alan ammattilaisilta. Elatussopimus vahvistetaan lastenvalvojalla tai tuomioistuimessa, jotka tarkastavat samalla onko elatusavun määrä sovittu oikean suuruiseksi.

Vesa Lundberg, Simo Vainio-Kaila

Determination of alimony

Year	2009	Pages	45
------	------	-------	----

This thesis is a research and the subject comes from working life problems. The purpose of our thesis is to discuss maintenance allowance and problems related to it. Child alimony is regulated in a number of laws and regulations, but there is no exact calculation of the criteria or detailed instructions to assess and calculate it. In practice the affirming of the subsistence agreement has been authorised by the court and the child welfare officer. There have been different kinds of calculations used in order to get the results. As a result of this there are divergences in subsistence agreements in different towns and even between officers in the same office.

The Ministry of Justice and the Ministry of Social Affairs set a working group to clarify the criteria for assessing the alimony. The working groups report on "lapsen elatusavun suuruuden arvioiminen" (2006:10) was completed on 31 May 2006. The aim of our thesis is to clarify the basis of the determination through laws, the working group's report and legal literature and to clarify specialities by legal cases and case-examples.

The thesis does not intend to renew or to handle the actual calculation formulas, but research issues which have an affect on the amount of child alimony. The thesis only handles the situation in Finland, though the criteria are similar for example in the other Nordic countries.

The writers have worked with alimony matters during training periods in advocacy and a legal aid office. During training periods it became clear to both writers that there are no ordinary alimony matters, every case is different.

As key sources for this thesis, the writers have used laws, regulations, legal literature and working group reports as well as interviews with those working in the branch.

A child has the right for adequate maintenance. Usually the parents take care of it voluntarily. If a family breaks up for example through divorce child alimony is taken care of by an alimony agreement between the two parents. In case the parents cannot reach an agreement voluntarily, they can ask for help from professionals. The maintenance agreement can be confirmed in a court of law or by a child welfare officer, who also checks that the amount of alimony is accurate for everybody.

Key words   Child maintenance, alimony, alimony ability, parents, child, to maintain

Sisällysluettelo

1 Johdanto	8
2 Yleistä elatusavusta	10
2.1 Lapsen oikeus elatukseen	10
2.2 Vanhempien elatusvelvollisuus	10
2.3 Lapsen isyyden vahvistaminen	12
2.4 Lapsen edustaminen elatusapuasioissa	13
2.5 Elatussopimuksen osapuolet	13
2.6 Elatusavun vahvistamistavat	13
2.6.1 Elatusavun vahvistaminen sopimuksen avulla	14
2.6.2 Elatusavun vahvistaminen tuomion avulla	16
2.7 Elatusavun maksamistavat	17
2.7.1 Toistuvasuoritteinen elatusapu	17
2.7.2 Kertasuoritteinen elatusapu	18
2.8 Elatustuki	19
3 Elatusavun normipohja ja OMTM	20
3.1 Yleistä normipohjasta	20
3.2 Oikeusministeriön sekä sosiaali- ja terveys ministeriön laatima ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi (OMTM)	21
3.2.1 OMTM:n tausta	21
3.3 Lapsen elatuksen tarpeen arvioiminen	21
3.3.1 Yleiset kustannukset	21
3.3.2 Erityiset kustannukset	22
3.3.3 Päivähoitokulut ja koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat kulut	23
3.3.4 Koulutuskustannukset	24
3.3.5 Erityiset harrastuskustannukset	26
3.3.6 Vakuutusmaksut	26
3.3.7 Erityiset terveydenhoitokustannukset	26
3.4 Vähennykset	27
3.4.1 Lapsilisä	27
3.4.2 Lapsen tulot ja varallisuus	27
3.5 Vanhempien elatuskyky	28
3.5.1 Elatusvelvollisen tulot	29
3.5.2 Elatusvelvollisen mahdollisuudet hankkia tuloja	31
3.5.3 Vanhemman varallisuus	32
3.6 Elatuskykyyn liittyvät vähennykset	32
3.6.1 Yleiset elinkustannukset	32
3.6.2 Asuinkustannukset	33

3.6.3 Erityiset terveydenhuoltokustannukset	34
3.6.4 Auton käyttökustannukset ja työmatkakustannukset.....	34
3.6.5 Velanhoitomenot.....	35
3.6.6 Vanhemman muu elatusvastuu	35
3.6.7 Lapsen tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset	36
3.6.8 Lapsikorotus	38
3.6.9 Vanhempien luonapitovähennys.....	38
3.7 Elatusavun muutokset	39
3.7.1 Elatusavun muuttaminen	39
3.7.2 Elatusavun palauttaminen.....	40
4 Yhteenveto ja johtopäätökset.....	42
5 Opinnäytetyössä onnistuminen ja oma oppiminen.....	44
LÄHTEET	45

Lyhenteet, Lyhenneluettelo:

AdoptioL	Laki lapseksiottamisesta 8.2.1985/153
ElatusL	Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704
EturvaL	Elatusturvalaki 7.8.1998/671
ElaIndL	Laki eräiden elatusapujen sitomisesta elinkustannuksiin 16.12.1966/660
HE	Hallituksen esitys
HLT	Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361
HolhL	Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442
IsyysL	Isyyslaki 5.9.1975/700
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KKO	Korkein oikeus
LLL	Lapsilisälaki 21.8.1992/796
PL	Perustuslaki 11.6.1999/731
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OMTM	Oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:2

Oikeustapausluettelo

Korkein oikeus

KKO 1983 II 74	s. 11
KKO 1988:22	s. 28
KKO 1996:5	s. 24
KKO 1996:29	s. 18
KKO 2005:60	s. 41

Korkein hallinto-oikeus

KHO 2000:58	s. 24
-------------	-------

1 Johdanto

Saimme idean tähän opinnäytetyöhön työharjoitteluidemme aikana. Toinen meistä työskenteli asianajotoimistossa ja toinen oikeusaputoimistossa. Työharjoitteluiden aikana huomasimme, että lasten ja heidän vanhempiensa asioihin liittyy monenlaisia ongelmia. Kohtasimme molemmat työharjoittelun aikana näitä asioita, ja monet niistä liittyvät avioeron jälkeiseen tilanteeseen lapsen elatuksesta. Elatusavuista sopiminen voi olla tietyissä tilanteissa haastavaa, koska taustalla on yleensä hyvin tulehtuneet välit vanhempien kesken. Yhteisymmärrykseen pääseminen saattaa olla tällöin hyvin vaikeaa pienimmissäkin asioissa. Elatusavuista sopiminen vaatii monien asioiden huomioon ottamista, jotta lapsen ja vanhempien etu ja oikeusturva olisi taattu. Suurien ongelmien ja epäselvien säädösten vuoksi Oikeusministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö asettivat työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia mietintö elatusavun määräytymisestä ja suuruuden arvioimiseksi. Mietintö ”Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi” (työryhmämietintö 2006:10) valmistui 31.5.2006. Ohjeeseen on laadittu yksityiskohtaisia ohjeita siitä, miten ja mistä elatusapu koostuu ja millä perusteilla sen määrä lasketaan.

Tämän päivän Suomessa perheet elävät monien ongelmien keskellä. Useimmiten haavekuva onnellisesta ydinperheestä saa rajun kolauksen, kun asiat eivät suju suunnitellulla tavalla. Avioliitot päättyvät nykyajan Suomessa usein avioeroon, jolloin toinen vanhempi muuttaa ydinperheestä erilleen ja alkaa maksamaan lapsen kanssa elävälle vanhemmalle elatusapua, koska lapsen elatus ei toteudu enää vapaaehtoisesti perhepiirissä. Jotta lapsen tulevaisuus olisi turvattu, on tärkeää sopia riittävästä elatusavun määrästä. Elatusavun määräytyminen on kuitenkin ongelmallista puuttuvien määräytymisperusteiden takia ja tämän vuoksi päätimme työssämme selvittää niitä asioita, jotka vaikuttavat elatusavun määrään.

Tutustuimme ohjeeseen harjoittelujaksomme aikana ja päätimme vuoden 2008 alkupuolella, että yhdistämme voimamme ja kirjoitamme opinnäytetyömme elatusavun määräytymisestä, koska olimme molemmat huomanneet elatusavuista sopimisen ongelmallisuuden. Työn tarkoituksena on se, että perehdymme aiheeseen hyvin, jotta voisimme käyttää oppimiamme asioita hyödyksi tulevissa töissämme.

Opinnäytetyömme on luonteeltaan lainopillinen tutkielma, jossa on lakien ja säädösten sekä oikeuskirjallisuuden ohella hyödynnetty KKO:n ja KHO:n ratkaisukäytäntöjä. Tarkoituksemme on tehdä opinnäytetyö ensisijaisesti oman oppimisemme tueksi, jota voimme tulevaisuudessa käyttää hyödyksi tulevissa töissämme, joissa saatamme käsitellä elatusapuasioita. Oikeudellisia ongelmia havainnollistetaan opinnäytetyössämme tosielämään luotujen käytännöllisten case-esimerkkien avulla.

Emme suorita opinnäytetyötämme minkään organisaation alaisuudessa, mutta käytämme apuna Asianajotoimisto Marja Pelli-Nurmea Keravalta, josta saimme työhömmme materiaalia ja käytännön näkökulmaa haastattelujen kautta. Haastatteluissa olemme haastatelleet sekä asianajajaa että asianajosihteeriä, jotka molemmat ovat tehneet osaltaan elatusapusopimuksia. Haastattelujen kautta olemme saaneet työllemme pohjaa ja ajatus siitä, että voisimme käyttää case-esimerkkejä opinnäytetyössämme tuli heiltä. Asianajaja, varatuomari Marja Pelli ja asianajosihteeri Eeva-Liisa Rahkonen antoivat työllemme näkökulmaa tosielämästä, mutta heidän sanomisiaan ei ole varsinaisesti käytetty työssä kirjoituslähteinä.

2 Yleistä elatusavusta

2.1 Lapsen oikeus elatukseen

ElatusL 1 §:n mukaan lapsella on oikeus saada riittävää elatusta, joka kattaa lapsen aineellisten ja henkisen tarpeiden tyydyttämisen. Tavanomaisessa perheessä, johon kuuluvat äiti, isä ja lapset, tämä on vain periaatteellinen vaatimus, koska lapsen elatus toteutuu vanhempien parhaaksi katsomalla tavalla perhepiirissä. Tilanteessa, jossa toinen vanhemmista on työtön, perheen talous nojautuu suurelta osin työssä käyvän vanhemman tuloihin. Jos rahankäytön suhteen on perheen sisällä ongelmia, siitä pyritään sopimaan perheen sisäisesti. Tilanne muuttuu toisenlaiseksi tilanteessa, jossa perhe hajoaa. Tällöin lapsen elatus ei enää toteudukaan vapaaehtoisesti vanhempien parhaaksi katsomalla tavalla, vaan asiasta pitää konkreettisesti sopia. (Salminen 2002, s. 174)

Eron jälkeen vanhemmat muuttavat yleensä erilleen ja lapsi siirtyy asumaan jommankumman vanhemman luokse. Tällöin toisesta vanhemmasta tulee niin sanottu etävanhempi, joka ei asu lapsen kanssa vakituisesti. ElatusL 4 §:n mukaan vanhemmalle, joka ei asu pysyvästi lapsensa luona, voidaan määrätä suoritettavaksi elatusta. Vanhemmat voivat erotilanteessa hoitaa elatuksen vapaamuotoisesti, eli sopimuksen tekeminen elatuksen suorittamiseen liittyen ei ole pakollista elatuksen dispositiivisuuden vuoksi. Mikään viranomainen ei siis viranpuolesta määrää lapselle elatusapua. Jos kuitenkin toinen vanhempi vaatii, että asiasta tehdään sopimus, on elatuksesta sopiminen pakollista. Elatussopimuksen tekemiseen on siis ehdoton oikeus vanhempien asuessa eri osoitteissa. Elatussopimus tehdään kirjallisesti ElatusL 7 §:stä löytyvien ehtojen mukaisesti. (Salminen 2002, s. 175)

2.2 Vanhempien elatusvelvollisuus

ElatusL 1 §:n mukaan vanhemmat huolehtivat lapsen riittävästä elatuksesta. Tämä käsite on epäselvä, koska on hyvin vaikea määritellä, mitä sana riittävä missäkin tapauksessa tarkoittaa. Laissa riittävyden määritelmiä ei ole yksityiskohtaisesti selvitetty. Lain mukaan lapsen aineelliset ja henkiset tarpeet tulee tyydyttää ja hoidoista ja koulutuksesta aiheutuneet kulut pitää kattaa. Oikeuskirjallisuudessa riittävyden katsotaan kuitenkin sisältävän aineellisilta osin tarvittavan ruuan, lämmön, vaatteet, asunnon ja turvallisen pesu ympäristön ja näiden lisäksi koulutuksesta ja hoidosta aiheutuneet kulut. Henkisiltä osin riittävyys sisältää esimerkiksi harrastusten aiheuttamien kulujen kattamisen. (Kangas 2006, s. 124)

Vanhempien elatusvelvollisuutta tarkastellessa tulee huomioida se, että vanhemmat ovat velvollisia huolehtimaan lapsen elatuksesta kykyjensä mukaisesti. Vanhemmat ovat vastuussa lapsen elatuksesta yhteisvastuullisesti riippumatta siitä, ovatko he lapsen huoltajia. Lapsen vanhemmilla on lastaan kohtaan ankara elatusvastuu. Elatusvastuusta vanhemmat eivät va-

pauku, vaikka he eivät asuisi lapsen kanssa samassa taloudessa, eikä siitä voi ElatusL 7 §:n perusteella luopua sopimuksella. Ainostaan tilanteessa, jossa lapsi adoptoidaan, lapsen biologiset vanhemmat vapautuvat elatusapujen maksamisesta AdoptioL 14 §:n mukaisesti.

Lapsen vanhempien elatuskykyä huomioitaessa tulee ottaa huomioon vanhemman ikä, työkyky ja mahdollisuudet osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevat varat ja lakiin perustuva muu elatusvastuu. Vanhemman tulee kuitenkin itsekin saada tarpeeksi rahaa huolehtiakseen omasta elatuksesta. Laissa ei oteta kantaa siihen, mikä on vanhemman itsensä minimissään tarvitsema määrä kuukaudessa. OMTM:ssä lapsen elatuksen määrän arvioimiseksi on otettu kantaa siihen, mikä on vanhemmalle minimimäärä omaan elatukseen. (Kangas 2006, s. 125)

Vanhemman ikä

Vaikka vanhemman ikä on ElatusL 2 §:ssä mainittu ensimmäiseksi vaikuttavaksi seikaksi, se vaikutus itsenäisenä asiana on vähäinen. Yleensä ikää tarkastellaankin työkyvyn tai ansionsaantimahdollisuuksien ohella. Normaalisti 40-vuoden ylittävän henkilön tulotaso nousee kokemuksen karttuessa. Esimerkiksi raskaassa urakatyössä tai sellaisella alalla, joissa eläkeikä on pienempi kuten sukeltajat, tulotaso kuitenkin pienenee tai saattaa pienentyä iän myötä. (Kaisto & Oulasmaa 1994, s. 114)

Vanhemman työkyky

Vanhemman työkyvyllä tarkoitetaan henkilön työkyvyn tarkastelemista abstraktilla tavalla. Tarkastelussa tutkitaan henkilön terveydentilaa ja ammatillista osaamista. Lähinnä työkykyä arvioidaan tilanteissa, joissa elatuskyky on alhainen ja samalla mietitään sitä, voisiko tulotaso olla korkeampi henkilön työkyky huomioon ottaen. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että elatusapu voidaan määrätä laskettua korkeammaksi, kuin etävanhemman todellisen tulotason perusteella voidaan laskea, jos tulotason ja työkyvyn suhde on selvässä ristiriidassa. Oikeuskirjallisuudessa esiintyy myös kantoja, joiden mukaan tulotason nostaminen elatuslaskelmaa vastaavaan tasoon on viimesijainen keino. (Kaisto & Oulasmaa 1994, s. 114-115)

Vanhemman ansiomahdollisuudet

Vanhempien ansaintamahdollisuudet ovat suorassa suhteessa vanhemman työkyvyn kanssa. Lähinnä ansiomahdollisuuksilla tarkoitetaan sitä aikaa, joka vanhemmalla on mahdollista käyttää ansiotyöhön. Esimerkiksi vanhemman suorittama vankeusrangaistus voi poistaa lähes kokonaan vanhemman mahdollisuudet osallistua ansiotyöhön. KKO on todennut tämän asian päätöksessään 1983 II 74. (Kaisto & Oulasmaa 1994, s. 116-117)

2.3 Lapsen isyyden vahvistaminen

Äitiys on helppo todeta, samoin isyys avioliiton aikana, jolloin molemmat vanhemmat ovat automaattisesti lapsen huoltajia. Tilanteissa, joissa lapsen vanhemmat eivät ole avioliitossa, lapsen isyys on vahvistettava tunnustamalla tai kanteella tuomioistuimelle. Asiasta säädetään IsyysL 3 §:ssä, jossa todetaan, että tuomioistuimen on vahvistettava isyys 1) jos mies on ollut lapsen äidin kanssa sukupuoliyhdyntässä lapsen siittämisen aikaan tai 2) miehen siittiötä on käytetty lapsen hedelmöittämiseen. Yleensä isyyden selvittämisen hoitaa lastenvalvoja, tarvittaessa lääketieteellisellä tutkimuksella.

Case 1

liro ja Virpi ovat yhteisymmärryksessä todenneet, ettei heidän lapsettomalla avioliitollaan ole tulevaisuutta. He laittavat yhteistuumin avioerohakemuksen vireille tuomioistuimeen 1.4.2007. He ovat kuitenkin sukupuoliyhteydessä lukuisia kertoja harkinta-aikana, kunnes Virpi tapaa uuden miehen Eemelin, johon hän silmittömästi rakastuu.

Harkinta-aika päättyy ja avioero tulee voimaan. Virpi saa tämän kirjeitse tiedoksi ja kertoo asiasta Eemelille, joka välittömästi kosii Virpiä ja ei aikaakaan, kun he avioituvat maistraatissa. Virpi huomaa olevansa raskaana pian häiden jälkeen ja lääkäri toteaa Virpin olevan noin kolmannella kuulla raskaana. Virpi kauhistuu, koska Eemeli ei voi olla lapsen isä, koska he ovat tavanneet vasta kaksi kuukautta aiemmin ja vaihtoehtoja ei ole kuin liro. Virpi kertoo asiasta Eemelille, joka on toisaalta onnellinen, mutta samalla häntä vaivaa se, ettei lapsi ole hänen. liro kertoo Virpille, ettei hän halua olla lapsen kanssa missään tekemisissä.

Eemeli kysyy tutulta oikeustradenomilta, voiko hän esimerkiksi adoptoida lapsen itselleen, ja mitä on tehtävissä jos liro esimerkiksi haluaa lapsen nimiinsä kymmenen vuoden kuluttua?

V: Eemelin ei tarvitse tehdä asiassa mitään, koska IsyysL 2 §:n mukaan ajankohtana voimassa olevan avioliiton aikana syntyneet lapsen ovat automaattisesti yhteisiä lapsia. Laki on erikoinen, koska sillä ei ole merkitystä kuka on siittänyt lapsen, vaan sillä kenen kanssa lapsen äiti on avioliitossa syntymähetkellä. Eemeli on siis lapsesta normaalisti elatusvelvollinen, vaikka avioliitto purkaantuisi.

2.4 Lapsen edustaminen elatusapuasioissa

ElatusL 5 §:n mukaan lapsen edustajana elatusasiassa toimii lapsen huoltaja eli se vanhempi, jonka kanssa lapsi vakituisesti asuu, tai lapsen uskottu mies. Lapsen lähivanhemman toimiminen lapsen edustajana on kaikkein yleisin tapa. Edustaminen näkyy selvimminkin siinä, että elatusapu maksetaan useimmiten lapsen huoltajalle, vaikka elatusapu onkin juridisesti lapsen varallisuutta. Elatusapua ei ole kuitenkaan tarkoitettu lapsen omaksi käyttörahaksi, vaan se on tarkoitettu nimenomaan lapsen elatusta varten. Elatusavun käyttötarkoitus onkin huoltajan harkinnassa ilman tilitysvelvollisuutta sen käytöstä esimerkiksi elatusvelvollista kohtaan. Elatusavun käytössä voi kuitenkin ilmetä ongelmia, ja tällöin on mahdollista, että tuomioistuimien määrät edunvalvojan sijaisen elatusapuasioihin. Lapsen kanssa asuva vanhempi toimii myös tuomioistuimessa asian kantajana, kun lapsen elatusavusta sovitaan tuomioistuimessa. (Gottberg 2005, s. 183-184)

Tilanne on ongelmallinen, kun lapsi asettuu asumaan pysyvästi sen vanhemman luokse, joka ei ole hänen huoltajansa. Tällaisessa tilanteessa huoltaja vanhempi olisi tarvittaessa voitava velvoittaa suorittamaan lapselleen elatusapua, mutta kuka olisi tällöin lapsen lakisääteinen edustaja? Toinen vanhempi ei ole - ilman huoltosuhteen muuttamista - kelpoinen allekirjoittamaan lapsen puolesta elatussopimusta. Koska huoltajavanhempi on taas eturistiriidan vuoksi esteellinen edustamaan lasta, on toinen vanhempi tai joku muu määrättävä uskotuksi mieheksi allekirjoittamaan lapsen puolesta elatussopimus. (Kaisto & Oulasmaa 1994, s. 136)

2.5 Elatussopimuksen osapuolet

Elatussopimuksen osapuolia ovat elatusapua saava lapsi ja hänen niin kutsuttu etävanhempi. Mikäli lapsi on otettu huostaan tai ei muusta syystä asu kummankaan vanhemman luona, on mahdollista, että molemmat vanhemmat maksavat elatusapua ja ovat täten yhdessä tai erikseen sopimusosapuolena. Lähtökohtana on kuitenkin lapsen oikeus elatukseen, ja sopiminen tehdään lapsen edun kannalta parhaimmalla mahdollisella tavalla. (Kaisto & Oulasmaa 1994, s. 134)

2.6 Elatusavun vahvistamistavat

Elatusavusta laaditaan sopimus ja lastenvalvoja tai tuomioistuin voi vahvistaa sen. Vahvistamistavalla ei ole juridisesti mitään eroa, vaan yleensä kyse on siitä, että jos sopija osapuolilla on hyvät välit, saadaan sopimus tehtyä helposti yhdessä. Jos vanhemmat eivät pääse elatusavusta yhdessä yhteisymmärrykseen, sopimus tehdään esimerkiksi asianajajien tai oikeusavustajien avulla tai sitten tuomioistuin vahvistaa elatusavun. Elatusapu vahvistetaan tuomio-

istuimen päätöksellä usein myös vanhempien avioeroon liittyvien asioiden, kuten avioero, lapsen huolto ja tapaamisoikeus, yhteydessä. (Salminen 2002, s. 178-179)

2.6.1 Elatusavun vahvistaminen sopimuksen avulla

Elatusavun vahvistamisesta sopimuksella säädetään ElatusL 7-8 §:ssä. ElatusL 7 §:ssä säädetään tietyistä elatussopimuksen muotovaatimuksista, jotka sopimuksen tulee täyttää. Sopimus pitää tehdä kirjallisesti ja siitä pitää käydä ilmi seuraavat asiat:

- Lapsen ja hänen vanhempiensa henkilötiedot
- Elatusavun määrä
- Elatusavun maksun aloittamisajankohta
- Elatusavun suorittamisen päättymisen
- Maksun suorittamisajankohta ja se kenelle suoritus maksetaan

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi vanhempien tulee allekirjoittaa sopimus. Lisäksi sopimuksessa täytyy olla lapsen edunvalvojan allekirjoitus, jos hän on joku muu kuin lapsen huoltaja. Jos lapsi on täysivaltainen, eli täysi-ikäinen henkilö jota ei ole tuomittu vajaanvaltaiseksi, sopimuksessa pitää olla myös hänen allekirjoituksensa. Muotovaatimusten suhteen on sopimusvapaus. Vanhemmat eivät voi kuitenkaan voi lapsen puolesta luopua heidän oikeudestaan saada elatusta. Tällainen sopimus on ElatusL 7 §:n mukaan mitätön. Jos sopimuksessa ei ole tullut esiin kaikkia elatusL 7.1 §:n edellyttämiä seikkoja, sopimus ei ole puutteiden perusteella kuitenkaan tehoton. Tällaisessa tilanteessa sopimus pitää käsitellä yleisten varallisuusoi-keudellisten säännösten perusteella. Puutteellisten muotosäännösten vuoksi, tehty sopimus ei kuitenkaan voi olla ElatusL:n mukainen elatussopimus, jolloin sitä ei voida vahvistaa lastenvalvojalla eikä tuomioistuimessa. (Kaisto & Oulasmaa 1994, s. 138)

Sopimuksen laatimisen jälkeen sopimus toimitetaan lapsen edustajan kotikunnan sosiaalitoimistoon lastenvalvojalle, jossa sopimus tarkistetaan. Lastenvalvoja tarkistaa, että sopimus on ElatusL:n mukainen ja että se on kohtuullinen ja riittävä kaikkien osapuolten elämäntilanteet huomioon ottaen. Elatussopimukset ovat täytäntöönpanokelpoisia, kun ne ovat lastenvalvojan vahvistamia, eli ne ovat yhtä päteviä kuin oikeuden päätökset. Todellisuudessa sosiaalitoimi kuitenkin tarkistaa ainoastaan sen, että lapsen elatusavun määrä ei ole liian alhainen. Liian alhaiseksi elatusavuksi katsotaan kuukausittainen summa, joka ei ylitä kunnan maksaman elatustuen määrää, joka on tällä hetkellä EturvaL 7 §:n mukaan 129,91 € kalenterikuukautta kohden. Lapselle maksettava elatusapu voidaan kuitenkin vahvistaa erityisperusteita vastaan tätä määrää pienemmäksi, jos etävanhempi on esimerkiksi hyvin pienituloinen. Tällaisessa tilanteessa kunta tulee kuitenkin avustamaan lapsen elatuksessa ja maksaa sen eron, mikä elatustuen ja elatusavun erotuksesta saadaan. (Salminen 2002, s. 179-182)

Elatussopimuksen vahvistaminen sosiaalitoimessa ei kuitenkaan ole pakollinen eikä sopimuksen pätevyyden edellytys, koska elatusasiat ovat dispositiivisia asioita. Vapaamuotoinen sopimus on siis sitova lapsen vanhempien kesken. Sosiaalitoimessa vahvistamaton sopimus ei ole kuitenkaan suoraan täytäntöönpanokelpoinen. Tämän vuoksi lapsi ei ole heti oikeutettu saamaan elatustukea, jos elatusvelvollinen jättää maksun suorittamatta, vaan elatustukea varten pitää saada vahvistettu elatussopimus tai tuomioistuimen tuomio. Tilanne on myös sama silloin, jos lähivanhempi haluaa periä maksamatta jääneitä elatusapuja ulosoton kautta. Hänen pitää ensiksi hankkia vahvistettu elatussopimus tai tuomioistuimen tuomio, jonka jälkeen rästiin jääneitä elatusapuja voidaan hakea ulosottoteitse. Sopimuksen vahvistamisen tärkeyttä voidaan havainnollistaa seuraavalla case-esimerkillä. (Gottberg 2005, s. 183)

Case 2

Tenho ja Sinikka ovat avioeronsa jälkeen tehneet yhdessä elatussopimuksen. He eivät ole kuitenkaan vahvistaneet sopimusta lastenvalvojalla tai tuomioistuimessa, koska he tekivät se hyvässä yhteisymmärryksessä.

Sinikka on tapaillut uutta miestä, josta Tenho on tullut mustasukkaiseksi. Tenho on kiihkonvallassa ilmoittanut Sinikalle, ettei aio maksaa enää elatusmaksuja, koska Tenhon mukaan Sinikka voi pyytää maksuja uudelta varakkaalta miesystävältään

Sinikka kauhistuu Tenhon kommentista, koska on kuullut että näin on käynyt hänen ystävänsä tuttavan sukulaiselle. Sinikalla on kuitenkin epäily, ettei hänen miesystävänsä voi joutua elatusvelvolliseksi hänen lastaan kohtaan. Sinikka päättää kysyä apua naapurissa asuvalta oikeustradenomilta. Onko Tenhon vaatimus pätevä, ja voiko hän jollain tavalla periä saatavansa Tenholta?

Sinikalla ei ole suoraa oikeutta periä saatavia Tenholta ulosottoteitse, koska sopimus ei ole täytäntöönpanokelpoinen. Sinikan tulee hakea käräjäoikeudelta vahvistus elatussopimukselle tai yksipuolinen velkomistuumio, ja tämän jälkeen saatavia voidaan hakea ulosottoteitse. Jos Sinikka kokee asian hoitamisen vaikeaksi, hän voi tarvittaessa hakea apua asianajotoimistosta tai oikeusaputoimistosta. Sinikka kysyi myös Tenhon vaatimuksen pätevyydestä. Tenho ei voi vaatia elatusvelvollisuuden siirtoa sen takia, että Sinikka tapailee uutta miestä, vaan elatusvelvollisuus jatkuu kunnes lapsi tulee täysi-ikäiseksi.

2.6.2 Elatusavun vahvistaminen tuomion avulla

Elatusavun vahvistaminen tuomiolla tulee kyseeseen yleensä silloin, kun asianomaiset eivät pääse elatusavun määrästä yhteisymmärrykseen. Elatusavun selvittäminen hoidetaan usein tuomioistuimessa myös silloin, kun avioeroon päätnyt pari haluaa sopia oikeudessa kaikista eroon liittyvistä asioista helposti samalla kerralla. Kannetta asiassa ajaa ElatusL 13 §:n mukaan lapsen edustaja. ElatusL 14 §:n mukaan kannetta ajetaan lapsen elatusta koskevassa asiassa siinä käräjäoikeudessa, missä lapsella on kotipaikka. Jos lapsella ei ole kotipaikkaa Suomessa, käsitellään asia siinä Suomen käräjäoikeudessa, jossa lapsella on viimeksi ollut kotipaikka.

Niin kuin on jo edellä mainittu, elatusapuasiat ovat luonteeltaan dispositiivisia. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että osapuolten esittämät vaatimukset antavat käräjäoikeudelle rajat, joiden mukaan päätös on tehtävä. Käräjäoikeus ei voi määrätä elatusapua suuremmaksi kuin on vaadittu, eikä myöskään pienemmäksi kuin on myönnetty. Tuomioistuin voi tarvittaessa käsittelyn yhteydessä selvittää asiaa tarkemmin ja näin ollen muuttaa osapuolten kantoja. Jos elatusavun myönnetty minimimäärä on asetettu elatustukea alhaisemmalle tasolle, tuomarilla on velvollisuus tiedustella, mistä alhainen elatusapuvaatimus johtuu. (Salminen 2002, s.182)

ElatusL 10 §:n mukaan tuomioistuin vahvistaa elatustuen maksettavaksi pääsääntöisesti siitä päivästä lähtien, jolloin asia on laitettu vireille, tai tuomiossa mainitusta päivästä lähtien. Erityisen painavista syistä on myös mahdollista tuomita elatusapua maksettavaksi taannehtivasti enintään yhden kanteen vireille panoa edeltäneen vuoden ajalta. Elatusvelvollisen onkin syytä olla aktiivinen, koska elatusapujen tuomitseminen maksettavaksi taannehtivasti yli vuoden ajalta ei ole mahdollista ilman sopijaosapuolien vapaaehtoista tahtoa. (Gottberg 2005, s. 182)

Case 3

Hermannin ja Liisan tapaaminen tapaavat tanssiravintolassa Ylläksellä. Hermannin on työpaikkansa virkistysmatkalla ja Liisa kavereidensa kanssa laskettelulomalla. Hermannin ja Liisan ilta jatkuu aamuyön puolella Hermannin hotellihuoneessa. Parin kuukauden kuluttua Liisa huomaa kauhukseen olevansa raskaana ja ainut vaihtoehto isäksi on Hermannin. Liisalla ei kuitenkaan ole Hermannista tarkempaa tietoa kuin matkapuhelinnumero. Liisa synnyttää poikalapsen, joka saa nimekseen Päiviö. Aikaa kuluu viisi vuotta eikä Liisa ole kehdannut olla missään yhteydessä Hermanniin. Päiviö kysyy välillä isästään, mutta Liisa ei ole kertonut hänelle mitään ja vältellyt aihetta muutenkin.

Liisan ja Päiviön elämä etenee, mutta heidän rahansa alkavat hiljalleen loppua ja Liisa saakin ajatuksen ja päättää ilmoittaa Hermannille heidän yhteisestä lapsesta. Tällöin Liisa voisi mielestään vaatia Hermannia maksamaan taannehtivasti 5 vuoden aikana kertyneet elatusavut ja samoin tulevat elatusavut siihen asti kunnes Päiviö täyttää 18 vuotta. Liisa ilmoittaa asian Hermannille ja hän tietysti ihmettelee, miksei hänelle ole aiemmin ilmoitettu asiasta.

Hermannin kysyykin nyt tutulta oikeustradenomilta, miten hänen tulisi asiassa edetä ja ennen kaikkea onko Liisalla oikeus saada elatusavut taannehtivasti.

V: Elatusapua voidaan erityisestä syystä tuomita maksettavaksi enintään vuoden ajalta siitä laskien, kun asia on laitettu käräjäoikeudessa vireille. 5 vuoden elatusapumaksujen maksaminen ei siis ole tässä tilanteessa mahdollista, ilman että molemmat osapuolet ovat siihen halukkaita. Elatusapujen maksaminen tästä eteenpäin on tietysti mahdollista, joten Hermannin on vain hyväksyttävä se tosiasia, että tästä eteenpäin hän on elatusvelvollinen Päiviötä kohtaan, kunnes hän täyttää 18 vuotta, jos isyys on selvitetty esimerkiksi isyyskanteella tuomioistuimessa.

2.7 Elatusavun maksamistavat

2.7.1 Toistuvasuoritteinen elatusapu

Elatusapua suoritetaan kuukausittain etukäteen lapsen huoltajalle, eli lähivanhemmalle ElatusL 6 §:n mukaan, ellei muusta käytännöstä ole sovittu. Käytännössä ehdottomasti yleisintä on kuukausittain maksettava elatusapu. Tarkoitus tässä on se, että kuukausittain maksettava määrä vastaisi lapsen kuukausittaisia tarpeita ja tulisi kokonaisuudessaan käytetyksi. Kuukausittainen elatusmaksu maksetaan lapsen lähivanhemmalle, joka käyttää elatusapurahat parhaaksi katsomallaan tavalla. Lähivanhempi ei ole tilivelvollinen elatusavusta, eikä hän ole velvollinen käyttämään elatusapua tiettyyn asiaan, vaan hänellä on oikeus itse päättää se, mihin rahat käytetään. Etävanhemmalla ei ole oikeutta kysellä siitä, mihin hänen maksamansa elatusapurahat ovat todellisuudessa käytetty. (Kangas 2006, s. 127-128)

ElatusL 6 §:n ilmaisu kuukausittain etukäteen on katsottu tarkoittavan sitä, että elatusapu maksetaan jokaisen kuukauden ensimmäisenä päivänä. Tämä ei kuitenkaan ole pakollinen tapa, vaan elatusavun dispositiivisuuden takia maksupäivästä ja maksuajan jaksotuksesta voidaan sopia vapaamuotoisesti. Tämä vapaaehtoisuus asettaa kuitenkin elatusavun viivästyskoron laskuun tärkeän huomioon otettavan asian. ElatusL 16 b §:n mukaan viivästyskorkoa laskettaessa otetaan huomioon vain kalenterikuukaudet. Tämän perusteella tilanteessa, jossa elatusavun eräpäivä on kuukauden ensimmäinen päivä saa elatusvelvollinen viivästyskorotonta

maksuaikaa kuukauden loppuun asti. Tilanteessa, jossa eräpäivä on taas esimerkiksi kuukauden 15 päivä, saa elatusvelvollinen viivästyskorotonta maksuaikaa seuraavan kalenterikuukauden viimeiseen päivään asti. (Salminen 2002, s. 184)

2.7.2 Kertasuoritteinen elatusapu

ElatusL 6 §:ssä sanotaan myös, että elatusapua voidaan suorittaa eri määräisenä eri ajanjaksoilta. Oikeuskirjallisuudessa puhutaan varsinkin kertasuoritteisesta elatusavusta. Tällainen tapa on kuitenkin mahdollinen vain silloin, kun se on tarpeellista lapsen elatuksen turvaamiseksi tulevaisuudessa. Tavan pitää myös olla elatusvelvollisen kannalta pidettävä kohtuullisena. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi tilanne, jossa lapsen elatusmaksut maksettaisiin kertasuorituksena lasten asuntona. Keino turvaisi lapsien asumisen ja entisen kasvuympäristön ja samalla elatusvelvollinen saisi aloittaa suoraan niin sanotusti puhtaalta pöydältä. Kertasuoritteinen elatusapu on kuitenkin hyvin harvinainen kuukausittain suoritettavaan elatusapuun nähden, koska siihen liittyy monia riskejä. Ensinnäkin, jos toinen vanhemmista kuolee, elatuksen maksuvelvollisuus päättyy. Laissa ei ole kerrottu, miten tilanteessa silloin käy, mutta epäselväksi kuitenkin jää, pitäisikö tällöin kertasuoritteisen maksun saaneen vanhemman korvata tietty osa elatuksesta kuolinpesälle. Samanlainen ongelmatilanne tulee eteen vanhempien yhteisen lapsen kuollessa. Tällöin herää kysymys siitä pitäisikö kertasuoritteisena elatusapuna maksettu liikaosuus palauttaa lapsen etävanhemmalle. (Salminen 2002, s. 187)

Samoin ongelmia tuottaa tilanne, jos elatusvelvollinen määrätään maksamaan lisää elatusta. ElatusL 7 §:ssä säädetään, että lapsen puolesta tehty sopimus, jossa on luovuttu oikeudesta saada elatusapua, on mitätön. Tämän lainkohdan mukaan, etävanhempi voi joutua maksamaan lisää elatusapua, vaikka hän olisi sen suorittanut aiemmin kertasuoritteisena. Elatusvelvollisuus ei siis pääty kertasuoritteiseen maksuun. Asiaan liittyvää problematiikkaa voidaan havainnollistaa seuraavalla case-tapauksella. (Kangas 2006, s.127-128)

Case 4

Matti ja Maija ovat päättäneet seurustelun edetessä muuttaa yhteiseen kotiin. He ostavat Lahdesta kaksion puoliksi. Aikaa kuluu ja Matti ja Maija saavat asunovelat maksettua. Tämän aikana heille syntyy myös lapsi Teppo. Lapsen ollessa vuoden ikäinen Matti ja Maija päätyvät eroon ja alkavat miettimään sitä, miten olisi kaikkein parasta tapa maksaa lapsen elatusta. Matti saa idean kertasuoritteisesta elatusmaksusta ja ajattelee, että hän voisi maksaa elatuksen luopumalla omistamastaan asunnon osuudesta. Maija suostuu tähän, koska arvioi, että kuukausisuoritteisena elatusavun saaminen Matilta voisi olla epävarmempaa. Tällaisessa tilanteessa kertasuoritteinen elatusapu on hyvä, koska

se on lapsen edun mukainen lapsen kodin säilyessä samana ja elatusavun maksuongelmien poistuessa.

Matti ajattelee, että tällä keinolla hän voi niin sanotusti unohtaa elatusvelvollisuutensa, koska hänen ei tarvitse enää koskaan huolehtia lapsen elatuksesta. Tämä on kuitenkin väärä luulo, koska ElatusL 7 § 3 mom. mukaan ei voida tehdä sopimusta, jossa luovuttaisiin elatusvelvollisuudesta. Tämä tarkoittaa Martin tilanteessa sitä, että Maija voi periaatteessa vaatia lapselle lisää elatusapua, jos lapsen elatus sitä vaatii.

Kertasuoritteinen elatusapu on siis aina riski maksajan kannalta, koska elatusvelvollisuus ei pääty, vaan jatkuu kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Tuona aikana tilanteet voivat muuttua moneen kertaan ja elatusvelvollinen voi joutua maksamaan lapselle lisää elatusapua.

Viimeinen ongelma kertasuoritteisessa elatusavussa on vielä se, että vanhempien roolit voivat muuttua. Varsinkin, jos lapsi on pienenä asettunut asumaan toisen vanhempansa luokse, voi lapsen kasvaessa tulla eteen tilanne, jossa lapsi haluaa muuttaa asumaan toisen vanhempansa luokse. Korkein oikeus on tehnyt tällaisessa asiassa päätöksen, jossa entinen lähivanhempi on veloitettu maksamaan aiheettomaksi muuttunut kertasuoritteisen elatusavun osa takaisin nykyiselle lähivanhemmalle.

Tapauksessa KKO 1996:29 katsottiin, että kertamaksuna suoritettu elatusapu voitiin lapsen elatuksesta annetun lain 12 §:n 1 momentin estämättä määrätä palautettavaksi sillä perusteella, että lapsi oli pian kertasuoritteisen maksun jälkeen asettunut pysyvästi asumaan maksun suorittaneen vanhemman luokse.

2.8 Elatustuki

EturvaL 1 §:n mukaan jokaisella Suomessa asuvalle alle 18-vuotiaan lapselle maksetaan elatustukea tai ryhdytään toimiin, jotka vaikuttavat lapsen elatuksen toteutumiseen. EturvaL 5 §:n perusteella elatusturvaa maksetaan tilanteessa, jossa elatusvelvollinen laiminlyö elatussopimuksessa tai tuomiossa määrätyn elatusavun maksamisen. Elatustukea voidaan maksaa myös silloin, kun elatusapu on vahvistettu elatustukea pienemmäksi esimerkiksi elatusvelvollisen heikon maksukyvyn vuoksi. Elatustuen myöntämisen jälkeen sosiaalitoimisto alkaa periä elatusvelvolliselta elatusapua, elatustuen määräisenä. Elatustuen maksaminen kunnan varoista ei siis vähennä elatusvelvollisen vastuuta suorittaa elatusapua täysmääräisenä, vaan kunnalla on oikeus vaatia maksetun elatustuen määrä suoraan elatusvelvolliselta. Elatustuki turvaa siis lapsen elatuksen tilanteissa, joissa elatusvelvollinen laiminlyö jollain tavalla ela-

tusavun maksamisen ja tilanteissa, joissa etävanhemmalla ei ole riittävää elatuskykyä. (Kangas 2006, s. 133-134; Salminen 2002, s. 209-211)

3 Elatusavun normipohja ja OMTM

3.1 Yleistä normipohjasta

Elatusavusta säädetään lähinnä laissa lapsen elatuksesta. Tämän lisäksi lapsen elatusta säädetään laissa eräiden elatusapujen sitomisesta elinkustannusindeksiin ja elatusturvalaissa. Edellä mainituissa laeissa elatusavulle annetaan karkeat pääpiirteet, mutta tarkkaa määritelmää esimerkiksi elatusavun määräytymisestä ei ole laeista löydettävissä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että elatusapu on vahvistettu sosiaalivirastossa ilman oikeita, lainmukaisia työvälineitä. Sama tilanne on myös tuomioistuimissa, jossa sitovia lain mukaisia päätöksiä tehdään ilman tarkkaa lain antamaa ohjeistusta. Toisin sanoen eri paikkakuntien käräjäoikeuksien ratkaisut voivat poiketa toisistaan ja jopa saman käräjäoikeuden eri tuomarien tuomiot voivat poiketa toisistaan vastaavanlaisissa tilanteissa.

Elatusapupäätöksiä on kuitenkin tehty pitkään näiden lakien nojalla ja on myös kehitetty erilaisia malleja, joista vanhin elatusavun määrittämistapa on kokonaisharkintaan perustuva lainsäädännöllinen ratkaisu. Tälle on tavanomaista se, että laissa ei ole ollut ylä- tai alarajoja, joiden mukaan elatusapupäätöksiä on voitu tehdä. Kokonaisharkintaan perustuvassa elatusavun määrittämismallissa ei ole ollut tarkkoja ratkaisuohjeita, joiden perusteella elatusvelvollisen tulojen, muiden elatusvastuiden ja julkisten tulonsiirtojen kokonaisvaikutuksien vaikutukset olisi voitu ottaa huomioon arvioitaessa elatusavun suuruutta. Tämä kokonaisharkintaan perustuva malli on edelleen käytössä Suomessa. Malli on kuitenkin siinä suhteessa epäyhtenäinen, että se jättää aivan liian paljon tilaa yksittäisissä tapauksissa epämääräiselle kohtuuarvioinnille. Tämän asian takia Suomessa elatusvelvolliset joutuvat useasti toisista poikkeavaan asemaan (Kangas 2006, s. 123-124)

Tätä epäyhtenäistä ratkaisumallia on pidetty vakavana yhteiskunnallisena epäkohtana ja tämän vuoksi oikeusministeriö yhdessä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön kanssa ovat valmistelleet ohjeistuksen, Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi, joka valmistui vuonna 2007. Ohjeistuksella pyritään soveltamiskäytäntöjen yhdenmukaistamiseen. Ohje on kuitenkin luonteeltaan vain suositus, mitä voidaan pitää oikeuspoliittisena ongelmana. Tämä tarkoittaa sitä, että ohjeen noudattamiselle ei ole laissa määrättyä velvoitetta. Suomi on kuitenkin oikeusvaltio ja oikeusvaltiossa kaiken lainsäädännön tai siihen rinnastettavan alemman normiohjauksen tulee tapahtua valtiosäännön edellyttämässä järjestyksessä. (Kangas 2006, s. 124)

3.2 Oikeusministeriön sekä sosiaali- ja terveys ministeriön laatima ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi (OMTM).

3.2.1 OMTM:n tausta

Velkahallintotyöryhmä teki kesällä 2004 tekemässään mietinnössä selvityksen siitä, voitaisiinko nykyisestä elatusapujen ratkaisumenetelmistä siirtyä kaavamaisempaan käytäntöön. Laki ei anna elatusavun laskemiseen juuri minkäänlaisia ohjeita, ja tämän vuoksi sosiaalipoliittinen ministerityöryhmä päätti helmikuussa 2005, että oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyönä tehtäisiin elatusapujen määräytymisperusteita koskeva suositus.

OMTM:n tarkoituksena on yhtenäistää viranomaisten toimintaa, jotta tehdyt elatusavut olisivat joka puolella Suomea mahdollisimman samoilla perusteilla laadittuja. Tällä tavoin estetään kuntien välisiä eroja laskentaperusteissa. Samoin ohjeen tarkoituksena on antaa tietoja vanhemmille, että he voisivat omalla kohdallaan arvioida elatusavun määrää ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tällä keinolla saataisiin lisättyä myös sopimusten vahvistamista sopimusteitse lastenvalvojilla. Tavoitteena on myös turvata elatusavun maksajan talous ja ennaltaehkäistä mahdollista velkaantumista. Lähtökohtaisesti ei kuitenkaan voida tehdä sellaista kaaviota, josta ilmenisi elatusavun määrä, vaan ohjeistuksen avulla pyritään löytämään ne oikeat seikat, joita lapsen elatusavun määrää laskettaessa kuuluu ottaa huomioon. Elatusapuun liittyvää lainsäädäntöä ei olla ohjeen pohjalta millään tavalla muuttamassa, vaan sillä halutaan täsmentää ja täydentää niitä asioita joita elatusavusta on säädetty ja kirjoitettu. Kuten aiemmin on mainittu, ohjeella ei ole sitovaa vaikutusta, vaan se on luonteeltaan suositus. (OMTM 2/2007, s.4-6)

3.3 Lapsen elatuksen tarpeen arvioiminen

Ohjeistuksessa lapsen elatuksen tarve on jaettu kolmeen pääkohtaan, jotka ovat yleiset ja erityiset kustannukset sekä vähennykset. Yleisillä kustannuksilla tarkoitetaan lapsen tavanomaisia menoja, kuten ruoka, vaatteet, hygienia jne. Erityisillä kustannuksilla tarkoitetaan muun muassa päivähoidosta, koulusta ja harrastuksista aiheutuneita kuluja. (OMTM 2/2007, s. 57)

3.3.1 Yleiset kustannukset

Yleisinä kustannuksina käsitetään jokapäiväisen elämisen vaatimat asiat, jotka jokainen lapsi tarvitsee elääkseen tavanomaista elämää. Ohjeessa yleisille kustannuksille on laskettu eräänlaiset maksimimäärät kuukautta kohden, käyttäen hyväksi tilastokeskuksen tekemää kulutus-tutkimusta vuosilta 2001-2002. Lapsen yleiset kustannukset on jaettu iän mukaan kolmeen kohtaan lapsen eri kasvuvaiheessa. 0 - 6-vuotiaalle lapselle yleisten kustannusten määräksi on

laskettu 250 euroa kuukaudessa, 7 - 12-vuotiaille määrä on 290 euroa kuukaudessa ja 13 - 17-vuotiaille lasketaan 390 euroa kuukaudessa. Edellä mainittuja rajoja pidetään yleisten kustannusten maksimimääränä, eli elatussopimusta tehdessä ei hyväksytä rajoja ylittävää määrää. Samoin jos tosiasialliset yleiset kustannukset ovat rajoja alhaisemmat, otetaan yleiset kustannukset huomioon pääsääntöisesti taulukon mukaan. On kuitenkin eräitä poikkeustapauksia, jolloin yleisten kustannusten määrä voidaan katsoa rajaa alhaisemmiksi. Tällaiset tapaukset ovat harvinaisia ja niihin tulee suhtautua pidättyväisesti. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta mainittakoon laitoshoido, johon kuuluu yleensä ruoka, terveydenhoito ja vaatetusmenoja. Laitoshuollosta voi tulla kustannuksia, jotka lasketaan omana erityisenä kuluna, eikä siten huomioida yleisten kustannusten tavanomaisina terveydenhoitomenoina.

Lapsen elatuksesta aiheutuvat yleiset kustannukset on taulukoitu. Jokaiselle menolle on annettu oma kategoria, josta yleiset kustannukset lasketaan taulukkoon totaalisummana. Listassa on luetteloitu seuraavat asiat:

- a) ravinto
  - b) vaatteet ja jalkineet
  - c) henkilökohtainen hygienia
  - d) puhelin ja tietokone sekä niiden käytöstä aiheutuneita kustannuksia
  - e) taskuraha
  - f) tavanomainen virkistys- ja harrastustoiminta sekä niistä aiheutuneita kustannuksia
  - g) satunnaiset tai vähäiset terveydenhoito- ja lääkekulut
  - h) satunnaiset tai vähäiset koulutusmenot
  - i) lapsen osuudesta kodin kalusteista, koneista ja tarvikkeista
  - j) matkat
  - k) muut näihin verrattavat seikat
- (OMTM 2/2007, s. 22-23,58).

3.3.2 Erityiset kustannukset

Erityisillä kustannuksilla tarkoitetaan sellaisia menoja, jotka vaihtelevat lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan ja tämän takia kustannukset on arvioitava jokaisessa tilanteessa tapauskohtaisesti. Erityiset kustannukset otetaan huomioon ohjeessa mainittujen kategorioiden perusteella. Ensimmäisenä kohtana arvioidaan lapsen / lapsien osuus asumiskustannuksista. Ohjeessa käytetään laskemisperusteena OECD:n kulutusyksikkömallia, jossa jokainen talonasukas pisteytetään ja tällöin saadaan lasketuksi jokaiselle perheenjäsenelle oma osa perheen asumismenoista. Ensimmäinen aikuinen saa kulutusyksikköarvon 1, toinen aikuinen saa arvon 0,5 ja lapsi 0,3. Tällöin esimerkiksi perheessä, jossa elää yksinhuoltaja äiti kolmen lapsensa kanssa, perheen koko kulutusyksikköarvo on 1,9. Jos halutaan saada yhden lapsen osuus asumiskustannuksista, yhden lapsen osuus 0,3 jaetaan 1,9:llä ja se kerrotaan sadalla. Esimerkitapa-

uksessa yhden lapsen osuus on 15,8 %. Perheen asumiskustannuksilla tarkoitetaan tässä tilanteessa asumisesta aiheutuvia kokonaiskustannuksia, joista on vähennetty vanhemman saama tuki, kuten yleinen asumistuki tai opiskelijan saama asumistuki. Jos lapsen kanssa elävä vanhempi asuu parisuhteessa, lapsen asumiskustannusosuus lasketaan lapsen vanhemmalle jäävän puoliskon perusteella. (OMTM 2/2007, s. 24)

3.3.3 Päivähoitokulut ja koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat kulut

Lasten erityisiin kustannuksiin voidaan laskea mukaan lasten päivähoitokulut, joihin kuuluu esimerkiksi päiväkotihoidon, perhepäivähoito ja niin edelleen. Kustannukset lasketaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista säädetyn lain mukaan. Vaihtoehtona tälle on kotihoidontuki tai lasten yksityisen hoidon tuki. Kustannuksien lähtökohtana pidetään tosiasiallisia kustannuksia, kuitenkin kulujen maksimina pidetään kunnallisen päivähoitoa koskevia kuluja, vaikka lapsi olisi yksityisessä päivähoitossa. Tästä voidaan tietyin perustein poiketa, jos esimerkiksi vanhemmat ovat yhdessä näin päättäneet, tai jos se on lapsen edun kannalta perusteltua (esimerkiksi pitkä hoitosuhde). Kunnallisen päivähoitoa koskevien kuluja ylittävät tapaukset käsitellään kuitenkin aina tapauskohtaisesti. Koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvia kuluja käsitellään samalla periaatteella kuin edellä mainittuja päivähoitokuluja. (OMTM 2/2007, s. 25-26)

Seuraavassa case-esimerkissä selviää tarkemmin, millä perusteella päivähoitokulut voidaan ottaa todelliseksi kustannukseksi huomioon elatusavun määrää arvioitaessa, vaikka kulut olisivat kunnallisia hoitomaksuja suuremmat.

Case 5

Alvarin ja Raakelin lapsi Sylvester aloitti päivähoiton vuoden vanhana. Kaupungista löytyi lukuisia vaihtoehtoja päivähoitopaikaksi, ja Alvar ja Raakel päätyivät lähellä sijaitsevaan monikieliseen päiväkotiin, vaikkakin se oli vähän kunnallisia päivähoitopaikkoja kalliimpi.

Sylvester on käynyt päivähoitossa reilut 4 vuotta ja onkin reipas viisivuotias päiväkotilainen. Alvar ja Raakel päätyvät kuitenkin eroon ja Alvar muuttaa eron myötä lähitöllä sijaitsevaan vuokra-asuntoon, koska haluaa olla lähellä Sylvesteriä. Raakel ja Sylvester jäävät asumaan kahdestaan perheen entiseen taloon.

Alvar ja Raakel ovat tehneet elatussopimuksen yhdessä käyttäen OMTM:n tietoja hyväkseen ja vahvistaneet sopimuksen lastenvalvojalla. Pian elatussopi-

muksen tekemisen jälkeen Alvar huomaa, että hänen on leikattava kuluja liisääntyneiden menojen johdosta. Hänelle tulee mieleen kysymys siitä voisiko hänen elatusapumaksuaan pienentää laittamalla Sylvester kunnalliseen päivähoitoon, koska nykyisessä tilanteessa yksityinen päivähoito otettiin huomioon kokonaisuudessaan.

Alvar kysyykin mahdollisuutta muuttaa yksityinen päivähoito kunnalliseksi päivähoidoksi tutulta oikeustradenomilta.

V: Alvar ja Raakel ovat yhdessä sopineet lapsen mennessä päiväkotiin yksityisestä päivähoidosta. He ovat myös elatussopimusta tehdessään päätyneet kalliimpaan vaihtoehtoon ja Alvar on hyväksynyt, että päivähoitokulut otetaan huomioon kokonaisuudessaan. OMTM:n mukaan kunnallista päivähoitoa korkeammat kustannukset voidaan ottaa huomioon tilanteissa, joissa hoidosta on sovittu yhdessä ja hoitosuhde on ollut pitkä. Kustannukset otetaan huomioon tapauskohtaisesti harkiten. Esimerkkitapauksessa hoitosuhde on perusteltu pitkäaikaisuuden takia, mutta kustannukset ovat Alvarin mielestä hieman liian suuret. Päivähoitoa olisi kuitenkin jäljellä enää reilu vuosi ennen kuin Sylvesterin koulu alkaisi, joten olisi lapsen kannalta kohtuutonta vaihtaa hänen tuttu päivähoitopaikkansa ja hoitohenkilöt uusiin. Alvarin tuttu oikeustradenomi tarkastelee ja arvioi elatussopimusta ja toteaa että kaikki riippuu täysin Alvarin toimeentulosta, joka ei kuitenkaan jää liian pieneksi yksityisen päivähoitomaksun takia.

3.3.4 Koulutuskustannukset

Perusopetus on aina pääsääntöisesti maksutonta ja sisältää tarvittavat oppimateriaalit ja opiskelutarvikkeet. Kuitenkin lapsen halutessa jatkaa opiskelua ammatillisessa koulutuslaitoksessa tai lukiossa, opiskelusta syntyy kuluja muun muassa kirjoista ja opiskelutarvikkeista. Lukiokoulutus on katsottu korkeimman oikeuden päätöksellä KKO 1996:5 peruskoulutukseen kuuluvaksi yleissivistäväksi koulutukseksi, eivätkä vanhemmat täten voi kieltää lasta opiskelemasta opinnoista syntyvien kulujen perusteella. Koulutuskustannuksiin voidaan lisätä myös muita kuluja, joita voi aiheutua esimerkiksi yksityisten koulujen/kurssien lukukausimaksuista ja koulumatkoista. Näiden kulujen pitää olla kuitenkin perusteltuja ja ne pitää arvioida kohtuullisiksi. (OMTM 2/2007, s. 26-27)

Tapauksessa KKO 1996:5 isä veloitettiin osaltaan vastaamaan äitinsä luona asuvan lukiossa opiskelevan lapsen koulutuksesta aiheutuvista kustannuksista

senkin jälkeen, kun lapsi oli täyttänyt 18 vuotta. Koulutuskustannuksiin luettiin suoranaisten opintomenojen lisäksi myös koulutuksen aikaiset elinkustannukset.

ElatusL 3 §:n mukaan vanhemmat vastaavat lapsen koulutuskustannuksista myös lapsen tullessa täysi-ikäiseksi, vaikka varsinainen elatusapu päättyy. Kustannukset pitää tapauskohtaisesti todeta kohtuullisiksi kaikkien osapuolien kannalta. Kohtuullisuutta arvioitaessa vanhempien vastuu käsittää ainakin peruskoulutuksesta aiheutuneet kustannukset. Näihin kustannuksiin on luettava varsinaisten opintomenojen lisäksi elinkustannukset koulutuksen ajalta. Arvioitaessa kustannuksia tulee huomioida myös lapsen mahdollisuudet ansiotuloihin koulutuksen yhteydessä sekä koulutuksen kesto.

Tapauksessa KHO 2000:58 Perusturvalautakunta oli myöntänyt täysi-ikäiselle lukiota käyvälle X:lle toimeentulotukea syyskuulle 1998, huomioiden hänen 380 markan opintorahan lisäksi opintolainan kuukausierän 1 300 markkaa, vaikka hän ei ollut hakenut opintolainan valtion takausta eikä opintolainaa.

Lääninoikeus muutti perusturvalautakunnan päätöstä niin, että X:lle myönnettiin syyskuulle lisää toimeentulotukea 1 300 markkaa, koska hänen tuloihinsa ei tullut lukea opintolainan kuukausieriä.

Lääninoikeus totesi, että toimeentulotuesta annetun lain 2 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla.

Edellä mainitussa säännöksessä tarkoitettuihin etuuksiin kuuluu muun muassa opintotuki. Se koostuu opintorahasta, asumislisästä ja opintolainan valtioneuvoston tukista. Niin ollen myös valtion takaaman lainan muodossa suoritettava tuki on yleensä ensisijainen toimeentulotukeen nähden. Lääninoikeus kuitenkin katsoi opiskelijan olosuhteista kulloinkin riippuvan, voidaanko hänen edellyttää hankivan osan toimeentulostaan opintolainan avulla.

Tapauksessa kesällä 1998 18 vuotta täyttänyt X kävi lukiota. Hän asui työttömien vanhempiensa sekä kahdeksan alaikäisen sisaruksen kanssa. X:n vanhempien mahdollisuudet osallistua X:n koulutuksesta johtuviin kustannuksiin olivat täten vähäiset. Lukio-opinnot eivät anna mitään ammattipätevyyttä. Kun otettiin huomioon X:n ikä, opiskelun luonne ja muut olosuhteet, lääninoikeus katsoi, että hänellä oli ollut päteviä syitä olla ottamatta opintolainaa.

Korkein hallinto-oikeus hylkäsi perusturvalautakunnan valituksen. Kun otettiin huomioon esitetyt vaatimukset, saatu selvitys, lääninoikeuden ratkaisu ja sen perustelut sekä lisäksi se, että X:n opintorahan määrän ollessa vain 380 markkaa hän olisi joutunut turvaamaan toimeentulonsa pääosin lainan avulla, lääninoikeuden päätöksen lopputuloksen muuttamiseen ei ollut syytä.

Näyttää selvältä, että täysi-ikäistä lukiota käyvää lasta ei voida missään tapauksessa velvoittaa ottamaan opintolainaa. Lukio on yleissivistävää koulutusta, joka ei anna pätevyyttä mihinkään ammattiin, ja on melko kohtuutonta edellyttää, että opiskelija aloittaisi ammatintopintonsa jo valmiiksi velkaantuneena. Jos vanhemmat eivät kykene avustamaan lastaan, eikä opintoraha riitä lapsen elatukseen, lapsi on oikeutettu toimeentulotukeen. (Gottberg 2005, s. 204)

3.3.5 Erityiset harrastuskustannukset

Tavanomaiset lapsen harrastukset on laskettu yleiskustannukseksi, mutta tietyt harrastukset vaativat kuitenkin suurempia investointeja. Näissä tapauksissa harrastuskulut voidaan katsoa erityisiksi kustannuksiksi, mikäli lapsen vanhemmat ovat yhdessä päättäneet lapsen harrastuksen aloittamisesta. Tilanteessa, jossa lapsi haluaa aloittaa uuden kalliin harrastuksen, on myös mahdollista lisätä se erityisiin harrastuskuluihin kuuluvaksi. Tällöin katsotaan, että se on lapsen toivomusten mukaisesti perusteltua ja kohtuullista. (OMTM 2/2007, s. 27-28)

3.3.6 Vakuutusmaksut

Kustannukset, jotka syntyvät lapsen vakuutusmaksuista, otetaan pääsääntöisesti huomioon elatusta arvioitaessa. Varsinkin tilanteissa, joissa vanhemmat ovat yhdessä päättäneet vakuutuksen ottamisesta, kustannukset otetaan huomioon. Jos vakuutus on otettu vain toisen vanhemman päätöksellä, se voidaan elatusapua laskettaessa ottaa huomioon, jos vakuutuksen katsotaan olevan perusteltu ja hinnaltaan kohtuulliseksi arvioitava. Perusteltuja vakuutuksia harkitaan yleensä lapsille tavanomaisten vakuutusten pohjalta, joita ovat muun muassa tapaturma- ja sairausvakuutus. Vakuutusyhtiöillä on lapsivakuutuksia, jotka ovat yhdistelmiä edellä mainituista ja eri vakuutuksista ja jotka voidaan katsoa tarpeellisiksi. Vakuutusmaksun määrän kohtuullisuus arvioidaan aina tapauskohtaisesti. (OMTM 2/2007, s. 28)

3.3.7 Erityiset terveydenhoitokustannukset

Lapsen erityisinä terveydenhoitokustannuksina otetaan huomioon tavallista suuremmat kustannukset, jotka sisältävät muun muassa erilaisia poliklinikka-, vuodeosasto- ja hammashuollon maksuja. Samoin lapsen krooniset ja muut pitkäaikaiset sairaudet otetaan huomioon lap-

sikohtaisesti. Jotta nämä kustannukset voidaan ottaa lapsen elatusta laskettaessa huomioon, niiden tulee olla lapsen terveyden kannalta tarpeellisia. Kustannukset huomioidaan vain siltä osin, kuin mitä ne maksaisivat julkisessa terveydenhuollossa. Hyvällä perustelulla voidaan huomioida myös yksityinen hoito. Yksityisestä hoidosta huomioidaan kuitenkin vain tosiasialliset kustannukset, eli kustannuksesta vähennetään esimerkiksi Kelan myöntämä sairausvakuutus. (OMTM 2/2007, s. 28-29)

Edellä mainittujen lisäksi voidaan erityisiin kustannuksiin laskea mukaan joustavasti harkiten myös muita kuin edellä mainittuja kustannuksia. Jokaisen lapsen tarpeet ovat yksilöllisiä, joten niitä ei voi kattavasti luetella. Tällaiset kustannukset käsitellään aina tapauskohtaisesti lapsien ja vanhempien etuja ajatellen. (OMTM 2/2007, s. 29)

3.4 Vähennykset

3.4.1 Lapsilisä

LLL:n mukaan jokaisella alle 17-vuotiaalla lapsella on oikeus saada lapsilisää valtion varoista. LLL 7 §:n mukaan lapsilisää maksetaan lasten määrän mukaan seuraavasti:

- ensimmäinen lapsi 100 euroa kuukaudessa
- toinen lapsi 110,50 euroa kuukaudessa
- kolmas lapsi 131 euroa kuukaudessa
- neljäs lapsi 151,50 euroa kuukaudessa
- jokaisesta seuraavasta lapsesta 172 euroa kuukaudessa

Mikäli lapsia on useampia, lapsilisät lasketaan yhteen ja jaetaan lapsien lukumäärällä. Edellisellä laskentatoimituksella saatu keskiarvo vähennetään jokaisen lapsen elatuksen tarpeesta. Mikäli elatusapua saavan vanhempi toimii yksinhuoltajana, on hän oikeutettu saamaan yksinhuoltajakorotusta, joka on LLL 7 §:n 3 mom. mukainen 46,60 euroa kuukaudessa jokaista lasta kohden. Yksinhuoltajakorotusta ei kuitenkaan lasketa vähennyksenä lapsen elatustarpeeseen, vaan se katsotaan vanhemman tuloa korottavana tulona. (OMTM 2/2007, s. 29-30)

3.4.2 Lapsen tulot ja varallisuus

Lähtökohtaisesti lapsen ansiotuloja ei huomioida elatusapua laskettaessa, elleivät ne ole vähäistä suuremmat. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapsi on siirtynyt työelämään ja tekee töitä täysipäiväisesti. Kesä- ja viikonlopputyöt eivät ole tuloja, jotka voitaisiin ottaa huomioon elatusta laskettaessa. Kun tulot ovat vähäistä suuremmat, voidaan katsoa että lapsi hoitaa tietyn osan omasta elatuksestaan, mutta nämä tilanteet ovat harvinaisia ja käsitellään aina tapauskohtaisesti. Tällaisissa tapauksissa, joissa lapsi hoitaa osan omasta elatuksestaan,

ei kuitenkaan oteta huomioon koko hänen ansaitsemaansa tuloa, vaan lapselle tulee jäädä rahaa omaan käyttöön. (OMTM 2/2007, s. 30-31)

Tapauksessa KKO 1988:22 A oli velvoitettu avioerotuomiossa maksamaan lastaan B:tä varten elatusapua kunnes lapsi täytti 20 vuotta tai sitä ennen kykeni elättämään itsensä. A vaati B:n velvoittamista palauttamaan A:lta määrättyä ajalta ennen kanteen vireilletuloa ulosmitatut elatusavut sillä perusteella, että B oli tuona aikana kyennyt elättämään itsensä kesätyötulojen avulla.

Palauttamisvaatimus hylättiin lapsen elatuksesta annetun lain 12 §:n 1 momentin nojalla. KKO katsoi, ettei kesätyö ollut riittävä peruste ulosmitata lapsen elatusapuja.

ElatusL 12 §:n 1 momentti on tulkinnanvarainen, ja edellä oleva KKO:n ennakkotapaus on siitä syystä merkittävä. Tällä ennakkotapauksella on siis asetettu rajat sille, mikä on lapsen ansio-työtä ja mikä taas katsotaan vähäiseksi ansiotuloksi esimerkiksi kesätöiden muodossa. Tapauksessa on todettu, ettei kesätyö ole sellaista tuloa, jolla voitaisiin vaatia lasta käyttämään tuloja omaan elatukseensa. Kyseessä on kuitenkin lyhytaikainen työsuhde. Tilanne muuttuisi, mikäli lapsi jatkaisi työssä vakituisena. Tapauksista on varmasti käytetty OMTM:n suunnittelussa avuksi juuri rajojen asettamisen kohdalla.

Pääomatulot otetaan huomioon vain, mikäli ne ovat huomattavan suuret, ja esimerkiksi lähi-vanhempi on vähävarainen. Näissäkin tilanteissa tulee arvioida kohtuullisuutta ja lapsen etua. Tällaisissa tilanteissa lapsella on yleensä edunvalvoja, joka huolehtii lapsen omaisuudesta ja sen käytöstä. (OMTM 2/2007, s.31)

3.5 Vanhempien elatuskyky

Vanhempien elatuskyvystä säädetään ElatusL 2 ja 3 §:issä. Lain mukaan vanhempien pitää vastata lastensa elatuksesta kykyjensä mukaan. Laissa on huomioitu myös vanhemmat, eli vanhemman oma elatus on turvattu. Vanhempien elatuskykyä arvioidaan heidän ikänsä, työkykynsä ja mahdollisuuksien osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen sekä heidän lakiin perustuva muun elatusvastuunsa perusteella. Lisäksi vanhempien elatuskykyä tutkiessa on otettava huomioon lapsen mahdollisuudet vastata itse omasta elatuksestaan. Ministeriön antaman ohjeen mukaan lapsen tulot otetaan kuitenkin huomioon vain niissä tapauksissa, joissa tulot ovat vähäistä suuremmat. Käytännössä lapsen täytyy olla siirtynyt jo vakituisesti työelämään, että hänen tulonsa otetaan huomioon. Lapsen omien tulojen lisäksi elatusvastuuta arvioidessa pitää ottaa huomioon sellaiset asiat, jotka vähentävät lapsesta aiheutuvia elatuskustannuksia, esimerkkinä mainittakoon laitoshoido. (Salminen 2002, s. 187)

ElatusL:ssa ei ole tarkemmin kerrottu sitä miten vanhemman elatuskykyä voitaisiin tarkemmin tutkia ja minkälaisilla tuloilla vanhemmat voisivat täyttää elatusvastuunsa. Vanhempien omaan elatukseen tarvitsemaa minimimäärää ei ole käsitelty miltään osin. Käytännössä esimerkiksi tuomioistuimissa tuomarit ovat käyttäneet vanhempien elatuksen minimitasona yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun asetuksen perusteella. Elatuskyvyn minimimääräksi on katsottu suoraan asetuksen nojalla 445 euroa. Tämä summa sisältää tavanomaiset kulut, kuten ruoka-, asumis-, puhelinkulut ja niin edelleen. Vuonna 2004 elatusapu jätettiin tämän perusteella vahvistamatta puuttuvan elatuskyvyn vuoksi 10 % tapauksista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vanhemmat ovat niin köyhiä, etteivät kykene elättämään edes itseään. Tämä edellä mainittu tapa on syntynyt alituomareiden kekseliäisyydellä, mutta sen lisäksi tuomareilla on ollut myös muunlaisia menetelmiä. (Kangas 2006, s. 125)

OMTM:ssä lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi on kuitenkin käsitelty vanhempien elatuskykyä ja siihen vaikuttavia asioita tarkennetusti.

3.5.1 Elatusvelvollisen tulot

OMTM:n mukaan vanhemman tuloiksi lasketaan käytännössä katsoen kaikki hänen ansaitsemansa tulot riippumatta tulonlähteestä, verottomuudesta tai verollisuudesta. Tästä on kuitenkin muutamia poikkeuksia, kuten tulot jotka tulevat vanhemmalle, mutta on tarkoitettu lapsen elatukseen. Elatuskyvyn arvioimiseen laskettaviin ansiotuloihin kuuluu erilaiset lisät, kuten ylityökorvaukset, apurahat, maataloustuet, yritystoiminnasta tai ammatinharjoittamisesta syntyvät tulot. Myös pääomatulot, jotka syntyvät yritystoiminnasta, vuokrista, osingoista ja niin edelleen, lasketaan mukaan. Näiden lisäksi myös kaikenlaiset eläkkeet, sosiaalietuudet ja päivärahat lasketaan vanhemman tuloksi. Luontoisedut lasketaan mukaan vanhemman nettopalkkaan, luontoisetujen määränä pidetään lähtökohtaisesti verottajan vahvistamien verotusarvojen mukaisesti. (OMTM 2/2007, s. 32-33)

Vanhemman tuloiksi ei kuitenkaan lasketa verottomia kilometrikorvauksia ja päivärahoja, elleivät ne oleellisesti ylitä todellisia kuluja. Lapsilisää ei myöskään lasketa, koska se on tarkoitettu lapsista aiheutuville kuluille. Kuitenkin yksinhuoltajan saama lapsilisän yksinhuoltajakorotus (46,60 euroa kuukaudessa per lapsi) katsotaan vanhemman omaksi tuloksi. Toimeentulotukea ei huomioida vanhemman tulona, koska se on tarkoitettu lähinnä tilapäiseen tarkoitukseen vanhemman välttämättömien menojen korvaamiseksi. Opintolaina ei ole vanhemman tuloa, koska vanhempaa ei voida velvoittaa täyttämään elatusvelvollisuuttaan velkaa ottamalla. (OMTM 2/2007, s. 33-34)

Elatusvelvollisen tulon laskemisen perustana käytetään nettoansioita. Mikäli ansioihin kohdistuu ulosottotoimia, lasketaan ulosottoon menevät tulot kuitenkin vanhemman tulona laskelmassa. Ulosotossa elatusapuvelka on aina etusijalla muihin velkoihin nähden.

Vanhemman tuloihin ja asuintilanteisiin liittyvää problematiikkaa voidaan havainnollistaa seuraavalla case-esimerkillä, jossa käsitellään tulotason muuttumista.

Case 6

Pentti ja Marjatta ovat eronneet ja heillä on yksi yhteinen lapsi Ilmari. Marjatta on asunut Ilmarin kanssa kahdestaan erosta lähtien ja hänen heikon tulotasonsa vuoksi hän on saanut erilaisia sosiaalietuja. Marjatta on tapailnut eron jälkeen varakasta rakennusyrittäjää Seppoa. Marjatta ja Seppo päättävät, että Seppo muuttaa Marjatan luokse asumaan. Uuden perhekokonaisuuden elin- ja tulotaso parantuu, koska Sepolla on isot tulot. Marjatta on ennen avoliittoa saanut muun muassa toimeentulotukea ja yleistä asumistukea. Tämän lisäksi Ilmarin päivähoitokustannukset nousevat ja Marjattalla ei ole enää oikeutta saada yksinhuoltajakorotusta. Marjatta kauhistuu tätä kulujen kasvamista ja siitä Sepolle aiheutuvaa maksutaakkaa, koska Ilmari on Pentin lapsi. Marjatta kysyykin neuvoa tutulta oikeustradenomilta, voiko hän vaatia Pentiltä lisää elatusapua huomattavasti kohonneen elatustarpeen vuoksi?

V: Isotuloisen avio- tai avopuolison liittyminen perheeseen vähentää saatujen sosiaalietuja määrää ja samalla kasvattaa esimerkiksi päivähoitomaksujen määrää, riippumatta siitä asuuko uusi pari erillis- vai yhteistaloudessa. Uusi puoliso ei kuitenkaan ole lasta kohtaan elatusvelvollinen, joten häneltä ei voida vaatia lisääntyneitä kustannuksia. Lisääntyneet kustannukset voidaan laskea elatusapulaskelmassa uudelleen ja tällöin huomattavasti kasvanut elatusvelvollisuuden tarve voidaan vaatia elatusvelvolliselta korottamisvaateella nousseiden kustannusten takia.

Tilanteissa, joissa isovanhempi tai vanhemman samaa sukupuolta oleva rekisteröimätön kumppani muuttaa lapsen vanhemman kanssa samaan talouteen, edellä mainittu case-esimerkki ei päde. Tällöin ”uuden henkilön” muuttaessa talouteen, lapsen lähivanhemman tulot eivät muutu, eivätkä ”uuden henkilön” tulot vaikuta elatusavun määrään. Kyseessä on pitkään kritisoitu niin sanottu ”jääkaappiteoria”, jossa samasta jääkaapista syövät elättävät toisiansa. Asiasta tekee ongelmallisen se, että vain lapsen vanhemman erisukupuolta olevat asuinkumppanit vaikuttavat lähivanhemman saamiin etuuksiin ja elatuksiin. (Gottberg 2005, s. 224)

3.5.2 Elatusvelvollisen mahdollisuudet hankkia tuloja

ElatusL:n 2 § mukaan vanhemman mahdollisuudet hankkia tuloja otetaan elatuskykyä arvioitaessa huomioon. OMTM:ssä tätä asiaa on tarkennettu käytännössä. Vanhempi ei voi siis ilman hyväksyttävää syytä irtisanoutua työstään, ja tätä kautta vähentää lapselle maksettavan elatusavun määrää. Vanhemman mahdollisia tuloja voidaan arvioida elatusvelvollisen koulutuksen ja työkokemuksen perusteella. Täten hän ei voi ilman syytä vaihtaa työtään ilman perustetta huomattavasti pienempään palkattuun, koska lapsen etu kärsisi siitä elatusavun määrän vähentyessä. Vanhemman voidaan vaatia myös hakevan hänelle kuuluvia etuuksia ja nämä etuudet voidaan suoraan laskea elatuskykyä suurentavina. (OMTM 2/2007, s. 34-35)

Asiaa tutkiessamme törmäsimme seuraavanlaiseen mahdolliseen ongelmaan, jossa korkeasti koulutettu elatusvelvollinen voidaan velvoittaa maksamaan korkeampaa elatusta, kuin mitä hänen tulotonsa todellisuudessa on.

Case 7

Mikko toimii varaosamyynä opiskelujensa ohella. Mikko on opiskelemaan Helsingin yliopistossa kauppatieteitä. Mikko valmistuukin hyvillä arvosanoilla kauppatieteiden maisteriksi, mutta päättää jäädä tekemään työtään varaosaliikkeen, koska hän pitää työstään, eikä tunne koulutuksensa tarjoamaa työtä mieleiseksi. Hänen kuukausittainen bruttopalkkansa on 1800 euroa.

Mikolle ja hänen avopuolisolleen Sannalle tulee ero puolivuotta Mikon valmistumisen jälkeen. Heillä on yhteinen lapsi Irmeli, joka muuttaa Sannan kanssa toiseen asuntoon. Elatusapua laskettaessa, Sanna vaatii että Mikko hakee itselensä koulutustaan vastaavaa, parempipalkkaista työtä tai maksaa enemmän elatusapua.

Voidaanko elatusvelvolliselta eli Mikolta vaatia että hän hakee uutta koulutusta vastaavaa työtä, joka paremmin palkattuna nostaisi hänen elatuskykyään?

V: Ohjeen perusteella arvioituna elatusvelvolliselta ei voida suoraan vaatia uuden työn hakemista, mutta arvioitaessa hänen mahdollisuuksia hankkia tuloja, voitaisiin hänen tulot kuitenkin laskea hänen korkean koulutuksen perusteella todellisuutta korkeammiksi.

Mielenkiintoista tapauksen luonteessa on se, että nykyisin hyvin monet ovat korkeasti koulutettuja, mutta heille ei kuitenkaan riitä oman alan koulutusta vastaavaa työtä. Esimerkin

Mikolle ei voida laskea hänen nykyiseen tulotasoon nähden korkeampaa elatuskykyä, mikäli Mikko olisi aktiivisesti hakenut oman alan töitä. Tapauskohtaisesti tulee kuitenkin arvioida se, onko Mikon mahdollinen uuden työn hakeminen ollut aktiivista. Toisaalta, jos Mikko saisi työtarjouksen jossa työ olisi koulutusta vastaavaa, mutta palkka vain marginaalisesti suurempi, voitaisiin ajatella, ettei työpaikan vaihtaminen tulisi kyseeseen. Työpaikan säilyttäminen olisi Mikon kannalta edullisempaa, koska työpaikan vaihtaminen on aina iso prosessi. (OMTM 2/2007, s. 34-35)

3.5.3 Vanhemman varallisuus

ElatusL 2 §:n mukaan elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon myös vanhemman käytettävissä olevia varoja. Sellaista varallisuutta joka kuuluu perusturvaan, ei oteta huomioon. Perusturvaan voidaan katsoa kuuluvaksi asunto ja sen tavanomainen irtaimisto. Jos irtaimistoon kuuluu mitään tavanomaista arvokkaampaa tai sellaista, joka voidaan katsoa olevan arvokkaampaa kuin elatusvelvollisen tarpeeseen verrattain, voidaan se laskea perusturvaan kuulumattomaksi ja ottaa nämä tekijät huomioon elatuskykyä arvioitaessa. Vanhemman muu varallisuus, esimerkiksi arvopaperit, kiinteistöt ja talletukset, otetaan laskelmallisena huomiona mukaan elatuskykyä arvioitaessa. Näitä tapauksia käsitellään aina tapauskohtaisesti. Jos elatusvelvollisen elatuskyky on riittävä, varallisuutta ei tarvitse ottaa laskelmallisesti huomioon, koska se ei vaikuta lopputulokseen. (OMTM 2/2007, s. 35-37)

3.6 Elatuskykyyn liittyvät vähennykset

3.6.1 Yleiset elinkustannukset

Elatusvelvollisen vanhemman yleiset elinkustannukset muodostuvat kaavamaisesti kuten myös lapsen elinkustannukset. Yksin asuvan vanhemman kohdalta yleisen elinkustannuksen määräksi on laskettu 500 euroa kuukautta kohden ja parisuhteessa 420 euroa kuukaudessa. Yleiset elinkustannukset kattavat samat asiat kuin lapsella, lista asioista on lueteltu kohdassa 3.2.1 Yleiset kustannukset. Sen lisäksi vanhemmalla yleisiin elinkustannuksiin kuuluu erilaiset asunon ylläpitoon ja elämiseen liittyviä menoja, kuten siivous ja kodin irtaimiston hankinnat.

Vanhemman lasketuista yleisistä elinkustannuksista voidaan tapauskohtaisesti poiketa alaspäin, jos yleiset elinkustannukset ovat laskettuja määriä oleellisesti pienempiä esimerkiksi vankeusrangaistuksen tai sotilaspalveluksen vuoksi. Viimeiseksi mainittu tosin tulee harvemmin kyseeseen, koska palvelusajalta maksetaan tarvittaessa sotilasavustusta. (OMTM 2/2007, s. 37)

3.6.2 Asuinkustannukset

Asumisesta johtuvat kustannukset otetaan lähtökohtaisesti huomioon kokonaisuutena. Asunnon koon tulee olla kuitenkin kohtuullinen vanhemman elinolosuhteet huomioon ottaen. Samoin asunnon kustannusten pitää olla kohtuulliset asuinalueen yleiseen hintatasoon verrattuna. Jos asuinkustannukset ylittävät kohtuullisen tason, kustannukset otetaan huomioon elatuskykyä arvioitaessa vain kohtuulliseksi katsotulta osalta.

Jos elatusvelvollinen on perustanut uuden perheen (avioliitto, avoliitto, rekisteröity parisuhde tai vastaava), hänen perheeseensä lasketaan kuuluvaksi hänen uusi puolisonsa, heidän yhteiset lapsensa ja elatusvelvollisen omat lapset. Uuden puolison edellisten liittojen lapsia ei oteta mukaan laskelmaan, vaikka he asuisivat kaikki samassa taloudessa.

Lapsen kanssa asuvan vanhemman asumiskustannuksissa otetaan huomioon myös lapsen tilantarve. Toisaalta lapsessa erossa asuvan asumiskustannusten kohtuullisuutta harkittaessa otetaan huomioon tapaamisoikeudet, ja mikäli tapaamisia on useasti, tulee etävanhemmalla olla lasta varten asianmukaiset tilat, kuten oma huone.

Asumiskustannuksista vähennetään asumista varten saatavat tuet, kuten yleinen asumistuki tai opintotukeen liittyvä asumislisä. Toimeentulotuki on viime sijainen toimeentuloturva, eikä sitä täten oteta huomioon laskettaessa nettoasumiskustannuksia. Jos elatusvelvollinen on perheellinen, asumiskustannusten nettomäärä jaetaan puoliksi, ja tämä osa otetaan huomioon hänen asumiskustannuksinansa. Asumiskulut jaetaan siis aina tasan kahtia tilanteesta riippumatta. (OMTM 2007/2, s. 37-38)

Seuraavassa case-esimerkissä tuodaan esille se tosiasia, että tilanteeseen nähden kohtuuttoman suurilla asumiskustannuksilla ei voida pienentää omaa elatuskykyä.

Case 8

Pekka ja Paula eroavat. Heillä on kaksi lasta Irja ja Pentti. Paula ja lapset muuttavat Pekan omistamasta, mutta velkaisesta isosta 250 neliön omakotitalosta kaupungin vuokratuokalmioon. Pekan lainanlyhennykset ja huoltokulut ovat 1700€ kuukaudessa. Elatusapua laskettaessa Pekka kertoo, ettei hän voi maksaa täyttä elatusapua suuresta palkasta huolimatta, koska asuinkustannukset ovat suuret.

Paula pitää tilannetta kohtuuttomana, koska lapset asuvat hänen kanssaan ja käyvät isänsä luona vain kerran kuukaudessa viikonloppuna. Pekka pysyy kan-

nassansa, eikä sovintoon päästä. Mitä tässä tilanteessa pitäisi tehdä ja kumpi vanhemmista on oikeassa?

V: OMTM:n perusteella asuinkustannuksista huomioidaan vain kohtuulliset kustannukset. Pekan ja Paulan tilanteessa voidaan arvioida, että Pekka ei tarvitse 250 neliön omakotitaloa. Ohjeen mukaisesti hänen asuinkustannuksistaan voidaan huomioida vain kohtuullinen määrä, joka tässä tapauksessa olisi omistustai vuokrataksio- tai kolmio, Pekan tilanne huomioon ottaen. Kulut pitäisi olla myös kohtuulliset verrattuna asuinalueen yleiseen hintatasoon samanlaisissa asunnoissa.

Pekan mahdollisuudet tässä tilanteessa ovat siis, joko tyytyä siihen, että hänen asuinkustannuksista otetaan huomioon vain pieni kohtuullinen osuus ja tällöin hän maksaisi asianmukaista elatusapua, tai myydä asunto ja muuttaa kohtuullisen kokoiseen ja hintaiseen omistus- tai vuokra-asuntoon.

3.6.3 Erityiset terveydenhuoltokustannukset

Lapsen vanhemman erityiset terveydenhuoltokustannukset otetaan huomioon samojen periaatteiden mukaan kuin lapsella. Kulut otetaan siis huomioon todellisten kustannusten eli nettokustannuksen määräisinä, mutta näistä vähennetään kaikki korvaukset, kuten sairausvakuutuslain mukaiset korvaukset. Hoitojen tarpeellisuus on edellytys sille, että terveydenhoitokustannukset voidaan ottaa huomioon elatusapua laskettaessa.

Jos terveydenhuoltokustannukset nousevat suuriksi, on tätä varten asetettu maksukattojärjestelmä. Kunnallisen terveydenhuollon asiakasmaksuissa on 590 euron maksukatto yhtä kalenterivuotta kohden. Kulujen ylittäessä maksukatton määrän, asiakas saa avosairaanhoidon pääsääntöisesti maksutta. Yleisen lyhytaikaisen sairaanhoitomaksun määrä alenee maksukatton ylittyessä 14 euroon vuorokaudelta. Maksukatto huomioidaan alle 18-vuotiaalta lapselta yhdessä hänen vanhemman kanssa. (OMTM 2/2007, s. 28-29; Terveydenhuollon maksukatto 2008)

3.6.4 Auton käyttökustannukset ja työmatkakustannukset

Jos oman auton käyttökustannukset ja työmatkakustannukset halutaan huomioida elatuskykyä arvioitaessa, pitää auton käytön olla tilannetta arvioitaessa paras vaihtoehto. Tällä tarkoitetaan sitä, että auton käyttö työmatkoihin on esimerkiksi huonojen joukkoliikenneyhteyksien tai liikkuvan työn perusteella välttämätöntä. Syy auton käyttöön voi olla myös jokin muu, joka vaatii oman auton käyttöä. Arvioinnin hyväksi voidaan käyttää verottajan tekemiä pää-

töksiä siitä, milloin oma auton käyttö on hyväksyttävää. Auton käyttökustannuksien pitää olla kohtuullisia ja kuluihin arvioidaan polttoainekulut ja auton korjaukseen liittyvät kustannukset. Kohtuullisuutta arvioitaessa voidaan käyttää hyväksi verohallinnon vuosittain antamaa päätöstä matkakuluvähennysten määrästä verotuksesta. Vuonna 2007 verohallituksen päätöksen perusteella, vähennettävät matkakulut olivat autosta 0,22 euroa kilometriltä (työsuhde-auto 0,18 euroa kilometriltä), moottoripyörästä 0,14 euroa kilometriltä, moposta 0,07 euroa kilometriltä ja polkupyörästä 75,00 euroa vuodessa.

(Verohallituksen päätös Dnro 1458/32/2007, 5.11.2007 Säädöksen numero 969/2007)

Jos auton käytön ei katsota olevan välttämätöntä, lasketaan elatuskyvystä vähennettävät kustannukset halvimman matkustustavan perusteella, jolla käytännössä tarkoitetaan julkisia kulkuneuvoja. (OMTM 2/2007, s. 40-41)

3.6.5 Velanhoitomenot

Elatuskykyä arvioitaessa otetaan velanhoitomenoina huomioon vain opintolainan lyhennykset ja korot. Tämän lisäksi myös asuntolainan lyhennykset ja korot otetaan huomioon, mutta tämä vähennys kuuluu kohtaan 3.5.2 Asuinkustannukset. Näinä päivinä suosittuja kulutusluottoja ja muita niin kutsuttuja vippilainoja, ei huomioida vähennyksenä arvioitaessa vanhemman elatuskykyä. Erityistapauksissa joitakin lainoja voidaan laskea kuuluvaksi velanhoitomenoihin, mutta tällöin asia katsotaan tapauskohtaisesti ja arvioidaan tilanteen kohtuullisuutta. (OMTM 2/2007, s. 41)

3.6.6 Vanhemman muu elatusvastuu

ElatusL 2 §:n perusteella vanhempien elatuskykyä arvioitaessa pitää huomioida heidän lakiin perustuva muu elatusvastuunsa. OMTM:n perusteella vanhemman muu elatusvastuu otetaan huomioon seuraavasti. Elatusvelvollinen vanhempi saa tehdä vähennykset hänen kanssaan asuvien lasten perusteella. Hänen kanssaan asuviksi lapsiksi katsotaan tässä tapauksessa hänen omat lapsensa, jotka asuvat pysyvästi hänen luonaan. Elatuskykyä vähennettäessä arvioidaan lasta kohden hänen yleiset kustannukset (katso kohta 3.2.1). Jos lapset ovat vanhemman ja hänen kanssaan yhdessä asuvan henkilön yhteisiä, elatusvähennyksen määrä on puolet lapsen yleisten kustannusten määrästä. Yleisistä kustannuksista vähennetään lapselle maksettava elatusapu, elatustuki ja perhe-eläke. Lapsilisää ei oteta tällöin huomioon, vaan se on jätetty kattamaan lapsesta aiheutuvia muita kuin yleisiä kustannuksia.

Lapselle maksettavan elatusavun vähennyksessä tulee ottaa huomioon se, että vaikka elatusapu olisi todellisuudessa pieni, voidaan laskennallisesti määritellä sellainen elatusavun määrä, johon hänellä ohjeen laskutavan mukaan olisi oikeus.

Jos elatusvelvollinen maksaa elatusapua muualle asuvalle lapselle, voidaan tämä määrä huomioida elatuskykyä arvioitaessa sen suuruisena, kuin se on sopimuksessa vahvistettu. Elatusapu voidaan ottaa huomioon todellisuutta pienempänä, jos elatusvelvollinen maksaa elatuskykyyn nähden suurta elatusapua. Tällöin huomioidaan vain kohtuulliseksi katsottava elatusapu.

Edellä mainittujen lisäksi aviopuolisot voivat joutua huolehtimaan myös puolisonsa elatukselta, esimerkiksi vakavan sairauden tai ruumiin vamman johdosta. Tämä ei kuitenkaan ole tavanomaista, ja siksi jätämme asian käsittelemättä. (OMTM 2/2007, s. 42-43)

3.6.7 Lapsen tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset

HLT 2 §:n mukaan lapselle on turvattava tapaamisoikeus etävanhempaan. HLT:n 2 § nimenomaisesti vahvistaa 1 §:n periaatteita.

HLT 1 §:

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

Tavanomaista suuremmat kustannukset voidaan huomioida elatusapulaskelmassa elatuskykyä arvioitaessa. Kulut otetaan huomioon sen vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä, joka näistä matkakustannuksista vastaa. Kustannukset otetaan huomioon halvinta kulkuneuvoa käyttämällä. Tarvittaessa harkitaan myös tarkoituksen mukaista kulkuneuvoa, esimerkiksi lentokone vs. juna, tilanteissa joissa matkanteko kestää pitkään tai lapsi on niin nuori, että tarvitsee saat-tajan. Kustannuksia ei kuitenkaan oteta huomioon, mikäli ne ovat alle 100 euroa kuukaudessa, vaan vain sen ylimenevät osuudet voidaan huomioida (110 euron matkakuluista huomioidaan 10 euroa). (OMTM 2/2007, s. 44-45)

Case 9

Jan-Peter ja Hillevi ovat eronneet 10 vuotta sitten ja heillä on yhteinen lapsi nimeltään Gustav. Jan-Peter ja Hillevi ovat asuneet molemmat avioliiton ajan Maarianhaminassa, josta eron jälkeen Hillevi muutti Helsinkiin Gustavin kanssa. Gustav on lentänyt äitinsä luota Helsingistä tapaamaan isäänsä Maarianhaminaan kolmen kuukauden välein, pidennetylle viikonlopulle. Gustav on täyttänyt juuri 14 vuotta ja Hillevi on ajatellut, että Gustav olisi tarpeeksi vanha matkustamaan itsenäisesti junalla ja laivalla isänsä luokse. Lentomatkat maksavat edestakaisin 260 euroa ja elatussopimuksessa on sovittu, että kulut jaetaan puoliksi matkakustannusten osalta.

Gustav on matkustanut välimatkan aina lentäen torstaiaamuna Maarianhaminaan ja tullut maanantai-iltana takaisin. Lento kestää noin 50 minuuttia ja Gustav on pitänyt tätä matkustustapaa yksinkertaisena. Jan-Peterin mielestä lentäminen on myös sen vuoksi parempi vaihtoehto, että näin heille jää enemmän yhteistä aikaa Gustavin kanssa.

Hillevi on laskenut, että junalla ja laivalla matkustaminen ei toisi kuluja kuin noin 100 euroa, vaikkakin Gustav joutuisi lähtemään reissuun jo torstaina noin 5:30 aamujunalla. Matkan tekoon menee noin 10 tuntia. Lisäksi maanantain paluu venyisi niin pitkäksi, että Gustav olisi kotona vasta noin kello 23:00, ja tiistaina olisi kouluamu.

Hillevi sanoo Jan-Peterille, että tästä lähtien matkustaminen hoidettaisiin juna-laivayhdistelmällä, koska se on taloudellisempaa. Jan-Peterin mielestä tämä on Hillevin puolelta kiusaamista, koska yhteistä aikaa ei ole paljon ja lentäminen on muutenkin Jan-Peterin ja Gustavin mielestä helpompi tapa tässä tilanteessa. Lisäksi Gustav käy niin harvoin isänsä luona, ettei matkakustannuksista tulisi kohtuuttomat.

Jan-Peter kysyykin neuvoa tutulta oikeustradenomilta, voiko Hillevi yksipuolisesti vain päättää uudesta toimintatavasta ja onko lentäminen tässä tapauksessa tarkoituksen mukaista, vai pitääkö valita halvin tapa, joka on kuitenkin epäkäytännöllisempi? Jan-Peter kertoo, että hänellä ja Hillevillä on molemmilla hyvä palkka, joten asian ei sinällään pitäisi olla rahasta kiinni.

V: Lapsella on oikeus tavata etävanhempaansa HLT 2 §:n mukaan, ja vanhempien pitää yhdessä taata, että tapaamiset toteutuvat lain säätämällä tavalla,

lapsen edun mukaan. Tässä tilanteessa on perusteltua, että tapaamisoikeus toteutetaan lapsen toiveen mukaisesti lentäen, koska kulut eivät kasva kohtuuttomiksi tapaamisten vähäisen määrän vuoksi. Kuukausittaiset kulut jäävät tämän vuoksi pieniksi. Jan-Peterin ja Gustavin yhteinen aika on niin vähäistä, ettei sitä tule entisestään vähentää kasvaneiden matka-aikojen myötä. Hillevi ei voi yksipuolisesti päättää uudesta menettelystä, vaan vanhempien tulee yhdessä vielä keskustella asiasta.

3.6.8 Lapsikorotus

Tiettyihin vanhemmille maksettaviin sosiaalietuihin voi kuulua niin kutsuttuja lapsikorotuksia. Esimerkkeinä mainittakoon ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha, jonka lapsikorotus on yhdestä alle 18-vuotiaasta lapsesta 4,64 euroa, kahdesta 6,82 euroa ja kolmesta tai useammasta lapsesta yhteensä 8,79 euroa. Lapsikorotukset ovat tarkoitettu kattamaan lapsesta vanhemmalle aiheutuvia kuluja ja näin ollen ne katsotaan OMTM:n mukaan elatuskykyä lisäävänä tulona. Jos vanhemman tulot ovat niin pienet, että vanhemman elatuskyky jää lapsikorotusten yhteismäärää pienemmäksi, elatuskyvyn määränä pidetään kuitenkin vähintään lapsikorotusten nettomäärää.

3.6.9 Vanhempien luonapitovähennys

Luonapitovähennyksellä tarkoitetaan sitä, kun lähivanhemman luona asuva lapsi asuu etävanhempansa luona huolehtien kaikista lapsesta aiheutuvista välittömistä kuluista. Luonapitovähennys vähennetään suoraan maksettavasta elatusavusta. Vähennyksen määrä on yleensä merkitty elatusapusopimukseen, koska sopimuksessa on määritetty tapaamisoikeuden laajuus. Käytännössä luonapitovähennys lasketaan etävanhemman luona vietettyjen öiden perusteella, ei esimerkiksi siitä, että lapsi käy päivällä tapaamassa etävanhempaansa. Kokonaismäärä lasketaan vuoden jaksoissa ja lasketaan kuukausille keskiarvo, jonka tulos vähennetään elatusavusta. Mikäli luonapitovähennyksen määrä ylittää elatusavun määrän, ei ylimenevää osuutta huomioida, vaan elatusavun määräksi tulee nolla euroa.

Luonapitovähennyksen määrä riippuu siis etävanhemman luona vietettyjen öiden määrästä, mutta myös lapsen ikä vaikuttaa asiaan. OMTM:ssä luonapitovähennys on ilmoitettu seuraavasti:

Luonapidon määrä keskimäärin	0 – 6 - vuotias lapsi	7 – 12 - vuotias lapsi	13 – 17 -vuotias lapsi
alle 7 yötä kuukaudessa	ei vähennystä	ei vähennystä	ei vähennystä
7 - 9 yötä kuukaudessa	26 €	28 €	31 €
10 - 12 yötä kuukaudessa	35 €	38 €	43 €
13 -15 yötä kuukaudessa	45 €	49 €	54 €

Taulukko 1

Luonapitovähennykseen vaikuttaa myös vanhempien elatuskyky siinä tilanteessa, ettei se riitä kattamaan lapsen elatuksen tarvetta. Emme kuitenkaan käsittele sitä tässä työssämme ja olemme, että vanhempien elatuskyky on riittävä. (OMTM 2/2007, s. 46-48, 67)

3.7 Elatusavun muutokset

3.7.1 Elatusavun muuttaminen

Lapsen elatusapu on luonteeltaan pitkä kestovelkasuhde. Jos vanhemmat eroavat lapsen ollessa pieni, puhutaan kuitenkin vajaan 20 vuoden ajanjaksosta. Tämän vuoksi elatusavun olosuhteet muuttuvat monia kertoja lapsen iän, kasvamisen ja muiden muutosten takia. ElatusL 6 §:n mukaan elatusapu voidaan vahvistaa suoritettavaksi eri määräisenä eri ajanjaksoilta, esimerkiksi OECD:n kulutusyksikkömallin mukaisiin muutoksiin voidaan varautua etukäteen. Sama toistuu lapsilisän kohdalla, kun lapsi täyttää 17 vuotta ja lapsilisän maksaminen loppuu.

Suomessa näitä ennalta arvioitavia muutoksia ei kuitenkaan oteta huomioon kovinkaan usein, vaikka tiedetäänkin, että elatuksen tarve tulee muuttumaan. Tulevasta muutoksesta huolimatta elatussopimus vahvistetaan yleensä toistaiseksi voimassa olevaksi ja samansuuruiseksi koko ajalle. Kun elatussopimuksen muutostarve tulee eteen, pitää tehdä kokonaan uusi elatussopimus.

OMTM:n mukaan elatusavun muuttamiselta vaaditaan kahden kriteerin täyttymistä:

1. Elatusavun suuruuteen vaikuttavien olosuhteiden tulee olla oleellisesti muuttuneet. Muutoksen tulee olla suuruudeltaan yli 15 % verrattuna edelliseen vahvistettuun elatusapusopimukseen. Yli 15 % muutos voi koostua yhdestä tai useammasta tekijästä.

Tilanteessa, jossa on useampia muutostekijöitä, huomioidaan aina kokonaisuus, eli jos toinen muutos on yli 15 % ja toinen pienentää sen takaisin 15 % alle, niin elatusapua ei muuteta. Kun on katsottu, että 15 % ylitys on tapahtunut, pitää vielä tutkia ja harkita, onko muutos kohtuullinen. Tilanteet käsitellään aina tapauskohtaisesti.

2. Muutos ei saa olla lyhytaikainen, joka yleensä käsitetään alle kahden kuukauden kestäväksi muutoksena. (OMTM 2/2007, s. 55)

Kun kysymys on suoraan lain nojalla tapahtuvasta korotuksesta, on elatusvelvollisen oman edun mukaista huolehtia siitä, että elatusapu maksetaan aina oikean suuruisena. Muussa tapauksessa lapsen edustajan kerralla maksuun panema, korotuksista kertynyt rästi saattaa tulla hänelle ikävänä yllätyksenä. (Gottberg 2005, s. 191)

EläinL 1 §:n mukaan on otettava huomioon myös hintojen korotukset sekä rahanarvon muutokset, ja elatusavut ovat tämän vuoksi sidottu yleiseen kulutusindeksiin. Tällaiset rahan arvon muutokset otetaan siis huomioon automaattisesti. Elatusapujen indeksisidonnaisuus on perusteltu sillä, että lapsen etu kärsisi siitä, jos esimerkiksi inflatorinen kehitys jätettäisiin huomioimatta. Indeksitarkastus suoritetaan Suomessa kerran vuodessa lokakuussa. Elatusapujen muuttaminen suoritetaan täysien 5 % muutosten perusteella joko ylös tai alaspäin verrattuna edelliseen tarkistuskertaan. Jos muutos on ollut yli 5 %, elatusavun määrä muuttuu seuraavan vuoden alusta lähtien. Elatusvelvollisten ei tarvitse omatoimisesti laskea muutoksen määrää, vaan EläinL 4 §:n mukaan muutoksista huolehtii sosiaaliministeriö, joka tekee marraskuussa päätöksen, josta ilmenee suoraan muutostaulukot. (Salminen 2002, s. 193-194)

Uudelle elatusavun määrälle ei tarvitse hakea vahvistusta viranomaiselta, vaan sen on lain nojalla suoraan pätevä. Lähivanhempi voikin siis suoraa alkaa vaatia uutta indeksin mukaista määrää. Elatusvelvollisen on itse oltava aktiivinen indeksikorotusten suhteen ja selvítettävä uuden elatusavun määrä. Elatusvelvollisella ei ole vilpittömän mielen suoja, joten hän ei voi vedota siihen, ettei hän ole tiennyt indeksikorotuksesta. (Salminen 2002, s. 194)

3.7.2 Elatusavun palauttaminen

Elatusavun muuttamisen tai olosuhteiden muuttumisen yhteydessä voi tulla kyseeseen jo maksetun elatusavun palauttaminen. Jos esimerkiksi elatusavun määrää alennetaan tai elatusavun suorittaminen lakkaa, voi tuomioistuimella ElatusL 12 §:n perusteella päätyä siihen, että kanteen vireilletulon jälkeen maksetut elatusavut palautetaan kokonaisuudessaan tai osin. Laissa ei ole tarkasti säädetty palauttamisesta ja sen edellytyksistä, vaan kyseessä on vapaaseen kohtuullisuusharkintaan perustuva asia. Palautus on kuitenkin poikkeuksellinen toimenpide, ja jos palautus tulee kyseeseen, pitää aina huolehtia siitä, ettei elatusavun palauttaminen vaaranna

lapsen elatusta. ElatusL 11 §:n mukaan elatusta voidaan kuitenkin palauttaa erityisestä syystä korkeintaan vuoden ajalta ennen kanteen vireilletuloa. (Salminen 2002, s. 199-200)

Suuren ongelman elatusapujen palauttamisessa tuo kertasuoritteiset elatusavut, jolloin elatusapu maksetaan pitkälle tulevaisuutta varten. Varsinkin vuonna 1984 voimaan tulleen huolto- ja tapaamisoikeussäätelyn myötä kertasuoritteisten elatusapujen riskit ovat suurentuneet. Ennen vuotta 1984 huolto- ja tapaamisoikeuden sopiminen oli ”pysyvää”, eli mitä oli sovittu, ei voitu helposti muuttaa. Nykyisin lapsen mielipide on ikään kuin hyväksyttävää ja tällöin tilanne voi muuttua. (Salminen 2002, s. 199-200)

Seuraava korkeimman oikeuden päätös on kertasuoritteisen elatusavun palauttamisen kannalta tärkeä, koska siinä muutetaan yleistä käsitystä siitä, ettei palauttaminen periaatteessa ole mahdollista.

Tapauksessa KKO 2005:60 kertasuorituksena maksettu elatusapu, joka oli osoitautunut perusteettomaksi, määrättiin palautettavaksi myös siltä osin, kuin suoritus koski kanteen vireilletuloa edeltävää aikaa.

Tapauksessa Hannu ja Irma L olivat sopineet kertasuoritteisesta elatusavusta 6.6.2001, joka maksettiin avioeron tasingon 35 000 markkaa kokoisena vähennyksenä. Hannu L:n tuli pitää lasta Anni L:ää luonaan 1/3 kuukaudesta. Irma L aloitti uuden vuorotyön 1.1.2002, jolloin hänen tulotasonsa kasvoi ja lapsen luonapitomahdollisuudet vähenivät. Samasta syystä Hannu L piti Anni L:ää luonaan enemmän, puolet kuukaudesta. Hannu L korvasi elatusavun tarpeen pitämällä lasta luonaan.

Hannu L vaati Irma L:ltä kanteella 18.2.2003 perusteettomana edun palauttamista, koska elatus ei ollut toteutunut sopimuksen edellyttämällä tavalla olosuhteiden muuttuessa. Lisäksi Hannu L vaati Irma L:ää maksamaan Anni L:lle elatusta puolet lapsilisän ja hoitotuen määrästä, joka tulisi Hannu L:n käyttöön.

Käräjä- ja hovioikeus katsoivat, ettei maksetun elatusavun palautus tule kyseeseen, kuin kanteen vireilletulopäivän jälkeiseltä ajalta. Lisäksi käräjä- ja hovioikeus katsoivat, ettei lapsilisän ja hoitotuen maksamista voida pilkkoa, koska virallisesti Anni L asuu äitinsä kanssa ja tuet voidaan maksaa vain hänelle.

Korkein oikeus muutti alempien oikeusasteiden päätöksiä. KKO katsoi, että kertasuoritteisena maksettu elatusapu voitiin palauttaa kokonaisuudessaan viiväs-

tyskorkoineen myös vireilletuloa edeltävältä ajalta. Koska Anni L oli elatussopimuksesta poiketen asunut molempien vanhempien luona yhtä paljon, KKO katsoi, että kertasuoritteisena maksettu elatusapu oli perusteeton ja kohtuuton Hannu L:n kannalta. Kyseessä oli siis perusteeton etu, joka voitiin määrätä palautettavaksi myös vireilletuloa edeltävältä ajalta korkoineen, siltä ajalta kun korkoja oli vaadittu.

Edellä kerrotussa KKO:n tapauksessa mielenkiintoinen asia on se, että KKO otti kantaa kertasuoritteiseen elatuspuun ja päätti palauttaa koko summan korkojen kera. Mikäli elatusavut olisi maksettu kuukausittain, ei KKO todennäköisesti olisi päätenyt tähän ratkaisuun, vaan olisi katsonut tilanteessa eneminkin olevan kyse avioeron tasingon myötä tulleeesta perusteettomasta hyödystä. Tapauksessa molemmilla vanhemmilla on elatuskykyä, mutta mitä jos Irma L ei kuitenkaan kykenisi hoitamaan yli 5000 euron maksuja vaarantamatta lapsen elatusta? Sakari Salminen on kirjoittanut asiasta seuraavasti: ”Palauttamisen pitää olla poikkeuksellinen toimenpide, jolla ei saa vaarantaa lapsen oikeutta riittävään elatukseen.” (Salminen 2002, s. 199)

4 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkimusongelmamme ydin on ollut elatusapu ja sen määräytymisperusteet. Elatusapu on hyvin monitahoinen asia, ja niin kuin edellä on jo mainittu, elatusavun laskemista varten ei ole säädetty lakia. ElatusL:ssa on säädetty vain pääasiat, jotka elatuksessa pitää toteutua, ja pääpiirteet, joiden mukaan tulee toimia. Käytännössä elatusapuasioista onkin päätetty tuomioistuimissa ja asianajo- ja oikeusaputoimistoissa muutamien eri tapojen perusteella. Lopputulokset ovat olleet erilaisia laskutavasta ja päätöspaikasta riippuvaisia. Tämä on periaatteessa Suomen perustuslain vastaista, koska PL 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eriarvoiseen asemaan. Näiden ongelmien takia tehtiin työryhmämietintö ”Lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi” (OMTM), jonka tarkoituksena on parantavaa tilannetta varsinkin sosiaalitoimen vahvistamisissa elatussopimuksissa. Tuomioistuimilla on ollut vähän sosiaalitoimea enemmän työkaluja, mutta mitään yhtenäistä ja tarkkaa lakia ei ole ollut käytössä, koska OMTM ei ole sitova, vaan luonteeltaan suositus. Tilanne on parantunut ohjeistuksen myötä, mutta perusongelma on se, että kaikkia velvoittavaa lakia ei edelleenkaan ole olemassa.

Elatusavun perusta on se, että lapsen elatus on riittävää lapsen kehitystaso huomioon ottaen. Riittävyys tarkoittaa sitä, että lapsi pärjää hyvin ja hänen tarpeensa voidaan huomioida. On hyvä muistaa se, että jos esimerkiksi etävanhempi on hyvin varakas, ei elatusavun määrän kuitenkaan tarvitse olla elatustarvetta suurempi. Toisaalta on myös syytä muistaa se, että

lapsen elatuksen riittävyyden ohella pitää huolehtia siitä, että elatusvelvollinen pystyy samalla huolehtimaan myös omasta elatuksestaan.

Kysymys siitä, pitäisikö OMTM:n ideat ja teemat säätää laeiksi, jonka mukaan elatusapuja voitaisiin alkaa laskea enemmän kaavamaisesti, tulee mieltä. Jos näin tehtäisiin, pitäisi kuitenkin OMTM:ään tehdä uudistuksia, koska OMTM ei esimerkiksi oteta huomioon juurikaan tilanteita, joissa toinen vanhemmista asuu ulkomailla, eli se ei ota kantaa muuta kuin Suomessa tapahtuviin elatusavun laskentoihin. Lehdistössä on kerrottu, että oikeusministeri on päättänyt, että OMTM:n toimivuutta seurataan ja vasta sitten päätetään mahdollisista muutoksista, kun kokemuksia on saatu tarpeeksi. Mielestämme oikeusministeriö on asiassa täysin oikeassa, koska OMTM on perusteeltaan hyvä ja siitä tulee varmasti toimiva pohja asioille, kun kokemuksesta saadut palautteet saadaan osaksi ohjetta. (Helin, HS - Mielipide 5.10.2007)

Kirjoituksen mukaan muutamassa vuodessa voi olla odotettavissa OMTM:stä uudistettu versio, tai sitten saatujen kokemusten ja tulosten perusteella aletaan valmistella elatukseen liittyvää uutta lakia tai asetusta, jolla olisi enemmän vaikutusta kuin nykyisellä ohjeella.

Uudistettu laki ja asetukset olisivat tärkeitä, jotta elatusapujen laskeminen ja määräytyminen saisi tarkemmat määräysperusteet. Laki ei mielestämme voisi olla suoranainen laskentaohje, vaan määräytymisperusteet pitäisi tarkentaa asetuksilla, joita ministeriö pystyisi tarkentamaan esimerkiksi vuositasolla. Näitä tarkennettavia asioita olisi esimerkiksi vanhempien elatuskyvyn ja lasten elatuksen tarpeen arvioiminen kansallisella tasolla. Tämän ohella voitaisiin uudistaa laskentaohje. Laskentaohje voitaisiin säätää omaksi asetukseksi, jolloin kaikki lapsen elatukseen liittyvät ratkaisut, niin tuomioistuimien kuin lastenvalvojien, tapahtuisi samoilla ratkaisuperusteilla. Tällä tavoin ratkaisujen yhdenmukaisuus lisäisi PL 6 §:n vaatimaa yhdenvertaisuutta.

Lehdistössä on kirjoitettu sekä OMTM:n puolesta että vastaan. Kriitikoiden mielestä OMTM houkuttelee turhiin elatusavun muutokanteisiin, kun taas kannattajat ovat sitä mieltä, että OMTM:llä halutaan puuttua elatuksen arvioinnin vaikeudesta syntyviin epäkohtiin ja ohjeen taustalla on laaja asiantuntemus. OMTM lähetettiin ennen valmistumistaan laajalle arviointikierrokselle ja esiin tulleet arviot otettiin huomioon ennen varsinaista julkaisemista. On totta, että elatusapuun pettyneet vanhemmat voivat saada OMTM:stä perusteita lähteä muuttamaan jo voimassa olevaa elatussopimusta mieleisekseen. Emme näe kuitenkaan tätä ongelmana, koska ElatusL 11 §:n mukaan elatusavun muuttamiseen tarvitaan oleellisia muutoksia. OMTM:n mukaan muutoksen pitäisi olla vähintään 15 %, joten pieni eroavaisuus laskemisperusteissa ei aiheuta tämänsuuruista muutosta ja sen lisäksi muutoksen pitäisi olla kohtuullinen vanhempien tilanne huomioon ottaen. Jos siis ohjeen perusteella muutos tulisi kyseeseen, se olisi perusteltu ja tällöin mahdollinen muutokanne ei olisi turha.

OMTM:ssä on kohtia, joissa on pakko käyttää tilannekohtaista arviointia. Tällaisille yksittäistapauksille ei todellisuudessa voi koskaan säätää tarkkaa lainsäädäntöä tai ohjeistusta, koska elatusapu asioista löytyy usein hyvin vaikeita ja monimutkaisia tilanteita, joissa jokainen asia vaikuttaa toisiinsa. Johtopäätöksenä todettakoon, että turhan laveasti kirjoitettu laki ja asetukset on huonompi vaihtoehto, kuin mahdollisuuksia tarjoava suositus; mitä lakiin ja asetuksiin on kirjoitettu, pitää.

5 Opinnäytetyössä onnistuminen ja oma oppiminen

Mielestämme olemme onnistuneet opinnäytetyön tekemisessä hyvin. Olemme saaneet paljon uutta tietoa niin elatusavusta, kuin siihen läheisesti liittyvistä asioista, kuten yleisestä sopimusoikeudesta ja perimisestä. Oppimisprosessina opinnäytetyön kirjoittaminen on ollut paljon teoriasta mieltä. Tästä syystä on mielestämme hyvä, että olemme kirjoittaneet opinnäytetyön yhdessä, jolloin olemme voineet keskustella kysymyksiä aiheuttaneista ongelmista ja pohtia niihin ratkaisuja. Case-esimerkkien keksiminen on tuonut tutkimusongelmia ja esiin heränneitä kysymyksiä lähemmäksi reaalia maailmaa, jolloin oma oppiminen on parhaimmillaan.

Yhdessä kirjoittaminen on ollut myös haasteellista, koska aina on sovittava kahden ihmisen aikataulut yhteen. Päätimme jo heti työn alkuvaiheessa, ettemme kirjoita yksin mitään, vaan kaikki kirjoitustyö on tapahtunut yhdessä. Yhdessä kirjoittaminen on tehnyt opinnäytetyön tekstin yhdennäköiseksi kaikkialla. Yhdessä kirjoittaminen on myös oleellisesti pidentänyt kirjoitusprosessia, ja sitä myöden venyttänyt aikataulua. Uskomme kuitenkin että työ on parempi tehdä kunnolla yhdessä, kuin yhdistämällä yksinkirjoitettuja osioita yhdeksi tekstiksi.

Kuten jo opinnäytetyömme johdannossa kerrotaan, työ on tehty omaa oppimista ajatellen. Tämä tavoite on täyttynyt ja kohdatessamme elatusapuasioita olemme saaneet huomattavasti itseluottamusta ja täten pystyneet tietyissä tilanteissa ottamaan paremmin kantaa keskustelussa ja tuomaan esiin tärkeitä huomioita. Molemmilla on ura vasta alkutaipaleella ja olemme vakuuttuneita siitä, että opinnäytetyö prosessissa oppimamme asiat tulevat olemaan kilpailuvaltti työelämässä.

LÄHTEET

Gottberg E. 2005. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Vammalan kirjapaino Oy

Gottberg E. 2007. Ministeriön ohje eriarvoistaa. Helsingin Sanomat - Mielipide 3.10.2007

Helin M. 2007. Elatusapuohjeen takana laaja asiantuntemus. Helsingin Sanomat - Mielipide 5.10.2007

Kaisto J. & Oulasmaa, P. 1994. Lapsen elatus Elatusavun vahvistaminen ja muuttaminen. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä

Kangas U. 2006. Perhe- ja perintöoikeuden alkeet. Yliopistopaino Helsinki

Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi, Oikeusministeriö Helsinki 2007 Julkaisu 2007:2

Salminen S. 2002. Lapsen asema erossa; Lapsen elatus, elatusapu ja elatusurva (s. 169 - 250) toim. Litmala M, WS Bookwell Oy Juva

Terveystieteiden tutkimuskeskus. 2008. [www-dokumentti]
<<http://www.stm.fi/Resource.phx/vastt/tervh/thpal/thmaksukatto.htx>> luettu 16.10.2008

Vesänen K. 1999. Lapsen elatusavun perintä, Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä

Haastattelut:

Haastattelu asianajotoimistossa: Maanantaina 7.4.2008 klo. 10:00 Asianajosihteeri Eeva-Liisa Rahkonen

Puhelinhaastattelu: Keskiviikkona 2.7.2008 klo. 18:00 Asianajaja, varatuomari Marja Pelli